

קמט) גמ', שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי, במהרש"א ח"א סנהדרין צב: ד"ה פתח כתב, דהא דאין מכירין בלשון ארמי היינו דוקא המלאכים המקטרגים אבל המלמדים זכות מכירים בכל לשון.

קנ) ובספר תמים דעים סימן קפ"ד כ' וז"ל ואין נכון לפרש כמשמעו שאין מכירים כלל שהרי מכירים הם בשאר לשונות הרחוקים מלה"ק וכו' אלא כך י"ל לכך אמרו שאין מכירים כדי שלא יניחו המתפללים לה"ק אם יתירוהו להתפלל בו, וגם ירבו ע"ה בישראל ור"ל שאין מלאכי השרת משגיחים בהמתפלל בלשון ארמי להביא תפילתו לפני הקב"ה עכ"ל. וביאר החת"ס דודאי המלאכים מבינים כל לשון, אלא דלה"ק היא עיקר הלשון שהקב"ה אוהב שבה ברא עולמו, ודבר עם נביאיו ונתן את תורתו כמו שהאריך הרמב"ן בר"פ כי תשא, וא"כ אין נכון למי שמכיר בלה"ק לבוא לפני הקב"ה בל"א, משל למלך ב"ו ששולחים לו אגרת ע"י מליץ שלא יגיש המליץ האגרת למלך אא"כ כתובה בצחות לשון, וק"ו לממ"ה הקב"ה שהמלאכים הממונים על התפילה לא יביאוו לקב"ה בלשון ארמי, ואין הכי נמי דאם אנשי כנה"ג היו מתקנים לשון התפילה לכל ישראל כלשון מקומם היתה מתקבלת בכל לשון, אלא דתקנו רק בלה"ק כדי שלא תשכח לה"ק ומתוך כך ירבו ע"ה בישראל, ועיין ברא"ש פ"ב דברכות סימן ב' דכ' בשם רבני צרפת, דדוקא ביחיד השואל צרכיו לא ישאל בלשון ארמי, אבל תפילת ציבור כגון י"ח, אפילו יחיד המתפלל בביתו מתפלל בכל לשון, דבתפילת ציבור א"צ מליץ לפני הקב"ה.

קנא) תוס' ד"ה שאין מלאכי השרת, ותימה דאפילו מחשבה שבלב וכו', הרא"ש בברכות פ"ב סימן ב' כ' דדוקא לשון ארמי אין מכירים דלשון זה מגונה בעיניהם להזקק לו, ובמעדני יו"ט שם אות ז' ביאר דכיון דלשון ארמית קרוב ללה"ק ונשתבש משום כך מגונה בעיניהם יותר, וכ' דלפי זה גם לשון ערבי יהא כך.

קנב) שם, במעדני יו"ט שם ביאר מנין לתוס' והרא"ש דידועים מחשבה שבלב, וכ' דכל מי שיש בו רוה"ק יודע מה בלב כל אדם, דמצאנו אצל רבקה שאמר עשו בלבו (ויקרא ימי אבל אבי וכו') ויוגד לרבקה, וכן אצל מרדכי ויאמר המן בלבו ומרדכי ידע וכתבה במגילה, וכ"ש מלאך שהמתנבא ע"י מלאך גדול מרוה"ק, ועי"ש שכ' לבאר בעוד אופן, ובביאור הגר"א לשו"ע או"ח סוס"י ק"א כ' דמקורם של התוס' הוא מהא דאמרין בברכות נה, ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם וא' מהם עיון תפילה, וביארו התוס' בשבת קיח: ובברכות לב: דהיינו שמצפה מתי תעשה בקשתו (דהיינו שידעו זאת), ובעיון יעקב סנהדרין יט. כ' ליישב קו' התוס' דבאמת אין המלאכים יודעים מחשבה שבלב ודוקא גבריאל יודע מחשבות הלב והוא יודע ג"כ לשון ארמי.

קנג) גמ', מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה, ברש"י פ' ויחי (פרק מ"ז פסוק ל"א) עה"פ וישתחו ישראל על ראש המטה כתב דממקרא זה ילפינן ששכינה למעלה מראשותיו של חולה.

קנד) גמ', כאן בענין א' כאן בשני ענינים. בריטב"א כ' בשם התוספות דמה דשרי בענין א' הוא דוקא בספר א' דבשני ספרים

להורגם, ומש"כ רבה מקטע להו היינו בחול ודלא כפירש"י, ולפירש"י כ' הב"י דשרי להרוג כינה אפילו במפלה כליו דבלאו הכי פשיטא דשרי להרוג כינה בשבת דהא פסקינן כב"ה, ובמ"א סימן שט"ז סעיף ט' כ' לבאר דעת הרא"ש דבכליו מצויים גם כינים וגם פרעושים ולהכי גזרינן בהו טפי משאר מקומות. ובביה"ל שם ד"ה לא יהרגם כ' דדעת רוב הראשונים (רש"י הרמב"ן הר"ן הריטב"א) דלא כהרא"ש, וסברי דלא חיישינן להריגת הפרעושים, דמיד הם בורחים קודם שיפלה אותם, אמנם בשו"ע שם פסק כדעת הרא"ש וסיים הביה"ל בשם הגר"ח צאנזר דיר"ש יש לו להחמיר בזה.

קמה) תוס' ד"ה נוטל וזורק דאבא שאול כרבנן וגזר מלילה דכינה אטו מלילה דפרעוש, במהרש"א הק' אמאי לא פירשו התוס' דקאי אפרעוש דאסור להרוג לכולי עלמא, ות"ק לא גזר מלילה אטו הריגה, ואבא שאול גזר והוי חדא גזירה, דהא מה שאמרה הגמ' לאחמ"כ דרבה מקטע להו, כ' התוס' דהיינו בחול ובשבת אסור, ותיירץ דהלשון המפלה את כליו משמע בכל גווני בין כינים ובין פרעושים, ומשום האי טעמא א"ש נמי הא דלעיל לדעת הגמ' דשמא לא יפלה דמתניתין היינו ביום ובר"א, ולא מוקי בפרעוש ובכולי עלמא.

קמו) גמ', ואין מנחמין אבלים, ופירש"י משום דמצטער עם המצטערין, בדברות משה הערה ע"ה הק' מדוע לא פירש רש"י גם בזה דהטעם הוא משום ממצוא חפצין, ועוד הק' דאי הטעם משום צער לא יועיל בזה הטעם של ב"ה שחפצי שמים מותרים ונצטרך לומר דב"ה ס"ל דכיון דבא להפיג הצער מהאבלים לא חשיב צער, ולפי זה פליגי בתרתי, ות' דנראה דב"ש לא פליגי אב"ה בעיקר דין דחפצי שמים מותרים, אלא דסברי דלשדך התינוקות ולפסוק עם המלמד ללמדו ספר ואומנות, חשיב חפצין, אף דאיכא בזה חפצי שמים, משום שלרצונו ולהנאתו עושה דברים אלו, (עיי"ש שהאריך לבאר זה) וא"כ יקשה מ"ט סברי שאסור לנחם אבלים, דזה ודאי איקרי חפצי שמים, ולכן כ' טעם אחר כמבואר.

דף יב ע"ב

קמז) גמ', ר' יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל, בב"י או"ח סימן רפ"ז וביו"ד סימן של"ה כ' דר' יהודה ור' יוסי איירו אפילו בשבת, ופליגו את"ק ור"מ דס"ל דבשבת צ"ל שבת היא מלזעוק וכד', ובמהרש"א כ' דלא פליגי את"ק ור"מ וס"ל דהכא שמדבר עם החולה ואינו לשון תפילה, שרי.

קמח) גמ', ואמר רבי חנינא בקושי התירו לנחם אבלים וכו' במשנה ברורה סימן רפ"ז הביא את דברי המג"א שכ' שלא יפה עושין אותן שכל ימי השבוע אין הולכין אלא בשבת מכח דברי הגמ' כאן, וכ' הביאור הלכה שם, דכ"ז דוקא כשלא הולך בחול והולך במיוחד בשבת, אולם כשהולך בחול והולך שוב בשבת שרי לכתחילה, ובפרט כשיודע שיהיה לחולה לתועלת לחזקו וליעצו בודאי מצוה רבה עושה בזה.

אשרי סימן ל"א, והב"י סימן ע"ה כ' דמסתימת הפוסקים נראה שלא כדבריהם.

קנח גמ', **תניא רשב"א אומר וכו'**, **בשפת אמת** הק' דהא רש"י כתב במתניתין, לא יאכל זב עם הזבה, וכ"ש טהור עם הזבה, וקמ"ל רבותא דאפילו טמא אסור, אם כן אמאי קאמרה הגמ' שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה הא מתניתין רבותא קמ"ל כדפי' רש"י, וכ' דאולי לשון טהור לאו דוקא אלא הו"ל למיתני לא יאכל עם הזבה דמשמע תרווייהו, **ובמהרש"ל** כ' על רש"י במתניתין (דף יא.) מחמת קושיא זו, דרש"י איירי בזמן הזה דאין דין טהרה נוהג, **ובמהרש"א** שם כ' דהיא גופא כוונת רש"י במש"כ כ"ש טהור עם הטמאה, דגבי' לא בעינן לטעם דהרגל עבירה, דבלאו הכי מקפיד לא לאכול עם טמאה.

קנט גמ', **נדה מהו שתישן עם בעלה הוא בבגדו והיא בבגדה**. הריטב"א הק' מאי מספקי, הא איתא בכתובות סא. דבימי נדתה אינה מצעת לו המטה בפניו, כ"ש בכהאי גוונא דאסור, ותיריך דבעינן למיפשט ממתניתין או מבריי', והתם הוי מימרא דרב הונא.

קס גמ', **ופליגא דר' פדת, הרמב"ם בספר המצוות ל"ת שנ"ג** כתב, דאיתא לאו דאורייתא להתקרב לא' מן העריות וכן לנדה מקרא ד"איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה", וכך מבואר בספרא פי"ג ה"ב, וכ' **הרמב"ן** שם דמסוגיין מוכח דאין בזה לאו דאורייתא לכולי עלמא, דהוא בבגדו והיא בבגדה - לאחר שנדחו דברי רב יוסף שרצה לאסור משום גזירה שמא יבוא עליה, רצתה הגמ' לאסור, משום קירבה והנאה, ומההיקש דאשת רעהו לא טמא לואל אשה נדה לא יקרב דהוא מדברי סופרים, ור' פדת פליג אהאי הקישא ומשמע דלכולי עלמא לא דרשינן מלא תקרבו כדרשת הספרא, (ומה שאמר ר' פדת לא אסרה תורה כוונתו שאין כאן איסור כלל) דאי ס"ל לגמ' כדרשת הספרא הייתה צריכה להק' ממנה תיובתא על ר' פדת, **ובמגילת אסתר** שם כ' ליישב דעת הר"מ, דהסוגיא דהכא מיירי כשהוא בבגדו והיא בבגדה בלא קירוב בשר, וקרא דלא תקרבו איירי בקירוב בשר, והוא שדייק ר' פדת מהאי קרא דשרי משום דקרא אסר רק קירוב בשר.

קסא גמ', **עולא הוה אתי מבי רב וכו'**, **הש"ך** י"ד סימן קנ"ז סק"י כ', דמהכא משמע דאף **להרמב"ם** דס"ל דחיבוק ונישוק בעריות הוא בלאו דאורייתא, היינו דוקא כשעושה דרך חיבת ביאה, שהרי מצינו כאן ובעוד כמה מקומות שאמוראים נשקו לבנותיהם ולאחיותיהם, ועיין בתשו' חוות יאיר סימן קפ"ב דכ' דבמקום צורך גדול אפשר להקל בנישוק לאשתו נדה כמי שכפאו שד כשאינו בחיבת ביאה, ואף על פי שאמרו שצריך למסור כל ממונו על לאו דאורייתא שאני הכא שהוא דרבנן לדעת הרמב"ן עיי"ש.

קסב גמ', **והיתה אשתו נוטלת תפיליו, במהרש"א** כ' דנטלה תפיליו משום עגמת נפש, להראות בביהכנ"ס ובביהמ"ד שיתעוררו על מיתתו. **ובעיון יעקב** ביאר דאיתא במנחות דף מג. כל שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, בחזקת שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק,

כ"א טרוד בספרו, וכ"כ בשיטה להר"ן וכך דייק הב"י מלשון רש"י ד"ה שני, ומה שקורים בליל יוה"כ הפיוטים לאור הנר, שאני התם דבנ"א זריזים ואימת יוה"כ עליהם. **ובשו"ע** סימן ער"ה פסק דהגדה של פסח שרי לקרות לאור הנר ביו"ט שחל להיות בשבת אפילו ביחדי דהוי כעין ראשי פרקים, ואפילו ע"ה בקיאים בהם, ובהא לא חיישינן שמא יטה, **ובמשנה ברורה** שם ס"ק י"ז כ' בשם הפרי מגדים דאפילו ע"ה שאינו בקי כלל אפשר דיש להקל שלא לבטל מצות הגדה שהוא מן התורה.

קנה גמ', **אמר כמה גדולים דברי חכמים, במלוא הרועים** ביאר דקושיא הגמ' היא מהא דאמר כמה גדולים דברי חכמים משמע דס"ל דחכמים גורו גם לאדם חשוב, **ובמהרצ"ח** הביא בשם הגר"א דפירש דברי ר"י במה שאמר כמה גדולים דברי חכמים, מהא דאיתא בסנהדרין כא: מפני מה לא נכתבו טעמי המצות מפני דבשני דברים כ' התורה טעם המצוה ונכשלו בהם גדול העולם וכו', ובמתניתין לא הוזכר טעם האיסור לקרוא לאור הנר אלא בבריי', וע"ז קאמר ר"י כמה גדולים דברי חכמים שלא הזכירו במתניתין טעם האיסור ואילו לא היה יודע טעם האיסור לא היה מורה היתר לעצמו ולא היה נכשל.

קנו גמ', **אמר רב הונא ובמדורה אפילו עשרה בנ"א אסור, הביאור הלכה** סימן ער"ה ד"ה דהואיל הק' להני ראשונים דס"ל דבשני ספרים אסור אפילו בענין א' אמאי נקט מדורה הא בנר אסור כהאי גוונא דקוראים בשני ספרים, ותיריך דלהכי דקדק רש"י וכ' שני טעמים דטעם א' דיושבים רחוק זה מזה מהני אפילו להני דס"ל דבשני ספרים אסור, והכא איירי אפילו בספר א' ואסור מהטעם הנ"ל.

דף י"ג ע"א

קנז תוס' ד"ה מיתבי, הא דלא פריך ליה ממתניתין, הרשב"א תי' דבבריי' שמיע לי' דהתינוקות מסדרין לעצמן אפילו כשאין רבן עומד עליהם, וא"כ קשה מה לי הן בלא רבן ומה לי רבן, מה שאין כן במתניתין דאיתא שרב עומד עליהם אימת רבן עליהם, וע"ז תי' הגמ' דשאני תינוקות דבכל שעתא אימת רבן עליהם, וכך מדויק ברש"י ד"ה ואימת (ראש יוסף), אמנם הר"מ פ"ה הט"ו וכן הטור סימן ער"ה פסקו דדוקא בפני רבן שרי. **ובשפת אמת** תירץ דממתניתין הו"א דשרי כיון דשנים בענין א' שרי וה"ה בתינוקות, מה שאין כן בבריי' דעיקר רבותא דבריי' היא דתינוקות מותרים לקרות, ע"כ מיירי אפילו בשנים קורים שני ענינים דאי בענין א' מה רבותא בתינוקות הא אפילו גדולים שרי וכן כ' **במלוא הרועים, והריטב"א** הק' לאידך גיסא דהא קתני מתניתין אבל הוא לא יקרא והיכי ס"ד דכולה פרשה שרי, ותי' דהתם קאמר שלא יקרא לבדו אבל יכול לסדר הפרשה לעצמו, כשהוא נמצא עם התינוקות דכשנים בענין א' דמו, וכת' בשם י"מ דמה דאיתא דמסדר ראשי פרשיותיו לעצמו היינו שיסדרם בלבד, ולכך הק' אמאי לא שרי לסדר כל פרשיותיו, וממתניתין לא קשיא ליה דקתני התם לא יקרא והיינו שלא יוציא בשפתיו, וכ"כ בהגהות

הביא בשם הרש"ל דחביבים עליהם יסורים, ומצדיקים עליהם את הדין שראויים לכך, ומתוך כך כשהקב"ה עושה להם נס ומוותר להם חביב עליהם הנס, והעיון יעקב כ' דיש לבאר עפ"י הגמ' בערכין יז כל מי שעברו עליו מ' יום בלא יסורין קיבל עולמו ולכך חיבבו היסורים.

קסח) רש"י ד"ה אין שוטה נפגע, כמה ניסים וכו', ואין אנו מכירין בהן. וצ"ע הא יש ניסים שמכירים בהם, ומ"ט לא קבעו בניסים אלו. ונראה לבאר שיטת רש"י כאן ולפי זה תיושב קושיית המהרש"א באות דלעיל, דכל ענין מגילת תענית הי' להודות על ההשגחה התמידית עמנו דווקא, וכדברי הרמב"ן (סוף פרשת בא) שכל מקרינו ניסים, ורש"י נמי הבין דחיבוב הצרות משמעותו כמו שביאר המהרש"א ההודאה על הרעה עצמה, ועיין בסוגיא דנידה לא. שמדויק כך בפירוש רש"י עצמו, שכתב בד"ה כי אפנת בי - מפני שכעסת עלי אני מודה לך שלטובתי הי' עיי"ש. וחיבוב הניסים אין הכוונה חיבת היציאה מן המצוקה, אלא החיבוב להרגיש להיות בצל כנפי השכינה תמיד שזו היא אהבת ה', ועיין רש"י לקמן פח. ד"ה בימי אחשוורוש שכ' דענין קימו מה שקבלו מתוך מאהבת הנס שנעשה להם. וממש מקביל לכאן, ושם כבר ביאר ר' ירוחם ליבוביץ בספר דח"ו חלק ב' דהקבלה מתוך אהבה היתה בתוך עת החושך והגזירות הגדולות ביותר, ודוקא מי שמרגיש בתוך הרע את ענין שבטך יכול להרגיש את המשענתך לנחמו, ולפ"ז דברי רש"י כאן גם הם ברורים דכוונתו שהבינו כי הצרות עצמן היו דבר ה' לכן בעת יציאתם מהצרה יכולים לשבח את ה' על הנהגתו, אבל מי שלא מרגיש בצרה שהיא יד ה' וניסו - נס היינו דגלו והוראת השגחתו, אינו יכול להודות על ההצלה כי גם היא מעשה טבעי.

קסט) רש"י ד"ה האוכל אוכל ראשון, ומצאתי בספר ערוך וכו', הפני יהושע תמה אמאי הוצרך לאתויי ראייה מספרי הא משנה ערוכה היא במס' פרה, דכל הטעון ביאת מים מד"ס לאחר ביאתו מותר בכולן, ותיירץ דאין למידין מן הכללות והוכיח מתו' בחגיגה ריש פרק חומר בקודש, דהביא פלוגתא דאמוראי בירושלמי אי בכל טומאה דרבנן בעינן הערב שמש או לא ואפ"ה מיייתי האי מתניתין דפרה, ולפי זה מבואר מ"ט הביא רש"י הספרי, דאיתא שם בהדיא דטומאה דרבנן דידן א"צ הערב שמש, והא דמיייתי רש"י ענין זה הכא אף על פי שאינו ענין לעצם הסוגיא, ביאר הפני יהושע דהגמ' לקמן הכריעו לומר כן דהק' טבוי' דאורייתא ואמאי לא העמידה הטבול יום בטומאות דרבנן, ואי אין בטומאות דרבנן טבול יום נחא.

קע) תוס' ד"ה אוכל ראשון, ואי תנא אוכל שני הו"א וכו'. בשפת אמת כ' דעדיין צריך טעם בעיקר התקנה, אמאי הוצרכו לתקן על אוכל ראשון, יתקנו על אוכל שני וממילא קאי גם על אוכל ראשון, ודברי התוס' יועילו רק על מה שנקט במתניתין אוכל ראשון ושני, ותי' דהא טעם הגזירה הוא כמבואר לקמן שמא כשיאכל אוכלין טמאין ישתה משקין של תרומה, ובזה אפשר לומר דבאוכל ראשון כיון דמטמא חולין, נזהר לא להשתמש בטהרות דחולין, מה שאין

ולכך נטלה התפילין דהציצית נקברת עמו והמזוזה בפתחו, ולפי זה יישב קו' תוס' בחגיגה ה' דדלמא היה מאלו שנא' עליהם הן בקדושין לא יאמין ולהנ"ל א"ש דודאי לא חטא.

דף יג ע"ב

קסג) גמ', ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה, הרמב"ן בספר המצוות ל"ת שני' הוכיח מכאן דלא כהרמב"ם דס"ל דנגיעת ערווה דאורייתא, דאי כדבריו הוי ליה למימר שעבר על ד"ת, ובמגילת אסתר שם כ' דהרמב"ם יפרש דלא נשא פנים קאי אקב"ה שלא נשא פנים לתורתו של זה והרגו על שעבר על ד"ת, ובאדר"נ ליתא להאי לישנא שלא נשא פנים לתורה אלא ברוך המקום שהרגו שכך כתוב בתורה וכו'.

קסד) תוס' ד"ה בימי ליבונר, לא משום שיש לחלק בין נדות ללבון וכו', בשפת אמת הק' דאכתי ק' מה היתה דעתו של אותו תלמיד דודאי ידע דרשת חז"ל הרי היא בנדתה עד שתבוא במים כמש"כ הרשב"א, ותיירץ דבאמת אותו תלמיד היקל לעצמו לפעמים באכילה ושתיה וקירוב ונזדמן לו קולא זו בימי ליבונה, והיא סברה דיש לחלק בין ימי נידות לימי ליבון ולכך אמרה לו ח"ו אפילו באצבע קטנה לא נגע בי.

קסה) בא"ד ור"ח ורש"י פירשו וכו' היינו בימי ליבונה אין נראה כדפירשתי. הב"ח בסימן קצ"ה סעיף א' הביא את דברי ההג"ה במרדכי בשבת כאן שכ' בשם ספר צפנת פענח שאחר ימי ליבון ליכא הרגל עברה, וטוב הוא שיאכל עמה שתתרצה לטבול אם היא יכולה לטבול, וביאר הב"ח דהיינו ביום ז' של שבעה נקיים שעומדת לטבול בערב דאז לא חיישינן שמא ישמש באיסור.

קסו) רש"י ד"ה מגילת תענית, ששאר משנה וברייתא אסור לכתבם וזו נכתבה לזכרון, צ"ב מה היה ההיתר לכתוב המגילה לזכרון, הא הוו דברים שבע"פ שאי אתה רשאי לכתבם, ורבי עדיין לא היה באותו דור, ולא הותרה הכתיבה משום עת לעשות לה', ונראה לבאר עפ"י רש"י לעיל ו: ד"ה מגילת סתרים, דכתב "כשהיו שומעין דברי יחיד חדשים שאינן נשנין בביהמ"ד היו כותבין אותן שלא ישתכחו" דמשמע שכל ברייתא חיצונית שלא שיננו אותה בביהמ"ד בע"פ, הותר לכתבו שלא ישתכחו, ועי"ל עפ"י הרמב"ם בהקדמה להיד החזקה, שבכל הדורות היה הראש בית דין כותב לעצמו זכרון שמועותיו, אבל ללמדם הי' מלמדם בע"פ, אמנם צ"ב דלעיל ו: משמע ברש"י דאחר שהיו כותבין לזכרון היו צריכים להסתיר את המגילה וכאן משמע שנכתב כמגילה לכולם, ואפשר דרך דברים שנאמרו בסיני בע"פ או חידושים עפ"י י"ג מידות שהתורה נדרשת אסורים בכתיבה, כי נאמרו בדווקא בע"פ, אבל תקנות חדשות שהוסיפו חז"ל עם הדורות כדוגמת הימים שנאסרו בתענית מחמת הניסים שנעשו בהם אין איסור לכתבם. (יר.)

קסז) גמ', שהיו מחבבין את הצרות. פרש"י שנגאלין מן הצרות, והמהרש"א כ' שמחבבים הצרות ממש דחביבים עליהם יסורים, ולכך עשו יו"ט ביום זה כדי שיזכרו בצרות, ובעץ יוסף (על הע"י)

משום דהוי גזירה לגזירה.

קעז) גמ', מהו דתימא הא שכיחי והא לא שכיחי. הרשב"א הק'
מדוע לא קאמר גזירה שמא יאכל אוכלין דתרומה, ושדי משקין
טמאין לפומיה דהא ודאי שכיחא, ותי' דבכהאי גוונא ליכא
למיחש דדוקא באוכל אוכלין טמאים איכא למיחש דלמא לא רמי
אדעתיה ושדי לפומיה תרומה טהורה, דלאו מיזרח זיהר. אבל
האוכל אוכלים טהורים בתרומה ליכא למיחש ביה דהוא מיזרח
זהיר, ועוד תי' דבכהאי גוונא לא גזרו משום שנמאסו האוכלים
בפיו ואין חוששין לטומאתן כ"כ שיגזרו עליהם, אבל לאוכל
אוכלין טמאים חששו משום שמא יביא תרומה טהורה ויתננה
לתוך פיו ובאותה שעה ראויה היא, **והרמב"ן** כתב על התי'
הראשון שאינו מחזור, אמנם **הפני יהושע** כתב לבאר דברי
הרשב"א אלו דבכהאי גוונא לא שייך לגזור דעיקר הגזירה היתה
שהאוכל אוכל ראשון אסור ליגע בתרומה, היינו שמתוך כך יזהר
כל האדם שלא יאכל אוכלין טמאין מהאי טעמא גופא, דשמא
ישכח ושקיל משקין דתרומה, אבל ודאי לא שייך למיגזר איפכא
שלא יאכל אדם תרומה טהורה דא"כ בטלי מצות אכילת תרומה
ולאחר שכבר אכיל תרומה טהורה בהיתר תו ליכא למיחש לגזור
שלא ישתה משקין טמאים דממה נפשך אי יהיה זכור בתרומה
טהורה שבפיו ודאי לא ישתה משקין טמאים במזיד לפסול את
התרומה ואם ישכח מאכילת תרומה תו לא מהני הך תקנה
דגזירת משקין טמאים כלל. **והרמב"ן** בסו"ד כתב דלדידי' אינה
קושיא כלל, לפי שגזרו על מי שכבר אכל אוכלין טמאין שיפסול
תרומה, משום מי שהיו הדברים הטמאים בפיו שמטמאה ודאי,
אבל מ"ט לגזור על מי שבפיו אוכלין טהורין. (ולכאורה כוונתו
לדברי הפני יהושע וצ"ע)

קעז) גמ', א"ל רבא מאי נפק"מ הא קא טבלי בהנך, בשואל ומשיב
ח"ג סימן ס"ט כתב דאיכא נפק"מ טובא, באשה שטבלה במקווה
כשרה ולא רחצה אחר כך במים שאובים ותסבור שעדיין טמאה
היא, ואחר כך תעמוד תחת החופה ואיכא מ"ד דחופה קונה
וחופת נדה אינה קונה, ותסבור שהיא פנויה, ועוד נפק"מ כ'
הרש"ש דישרפו תרומה וקדשים על פיהם שיחשבו שאינם
טהורים.

קעז) תוס' ד"ה האוחז, קצת משמע דלאו דוקא ס"ת וכו', בתשו'
הגאון רבי עקיבא איגר או"ח סימן נ"ח כ' דמשמע מדברי התוס'
דהא דכל כתבי הקודש מטמאין את הידים הוא משום ר' פרנך
שאסור ליגע בידו ערום, ולפי זה כ' דאסור ליגע במזוזה כשאינה
בתוך תיק וכך נפסק בשו"ע סימן קמ"ז דטוב להחמיר בכל כתבי
הקודש שלא לאחז ערום בלא נטילת ידים.

קעז) תוס' ד"ה אף הידים. ועוד לא יתכן שגזרו על הידים ועדיין
ספר עצמו לא היה פוסל את התרומה, התמיהה גלויה מה ענין
ידים הבאות מחמת ספר שהוא משום ר' פרנך, לטומאת ס"ת
עצמו שהוא משום גזירה דתרומה, ובאמת **בנוב"י** או"ח סימן ז'
דייק מלשון **הר"מ** פ"ט מאבות הטומאה ה"ט וכן **בפיהמ"ש** ידים
פ"ג מ"ג דס"ל דגזרינן על ידים הבאים מחמת ספר דפוסלים את

כן באוכל שני דאינו מטמא חולין ואינו רגיל להזהר בכך, חיישינן
גם לתרומה.

קעא) תוס' ד"ה והשוותה משקין טמאים, לא שייך בהו ראשון ושני,
הרש"ש כ' דלדעת **הראב"ד** בפ"א מהל' טומ"א וכפי שביארו
הצל"ח בפסחים בסוגית ר"ח סגן הכהנים אות פ"א דרך ז' משקין
גזרו עליהם להיות תחלה ושאר משקין דינם כאוכלין ק' אמאי לא
נקט במשקין נמי ראשון ושני.

קעב) גמ', מאן תנא האוכל ראשון והאוכל שני שני וכו', כתב
הצל"ח דהעולם מקשים אמאי נקט האוכל אוכל שני דבזה כולי
עלמא מודו דמיפסל פסיל טמויי לא מטמא, ותירץ על פי סברת
המהרש"א בחולין לג': דכתב דדוקא בחולין שנעשו על טהרת
התרומה אמרינן דאדם שנעשה שלישי אסור בתרומה, מה שאין
כן חולין גרידא א"א לאסור האוכלם בתרומה וצריך לעשותו שני,
והשתא בחולין גרידא משוינן האוכל שני שני לגבי תרומה, אם כן
בע"כ נעשה האוכל ראשון ראשון דהשוו חכמים מדותיהם, מה
שאינן כן בחולין שנעשו על טהרת התרומה סגי בכך שנעשה
האוכל שני שלישי ולהשוות המדות נעשה האוכל ראשון שני,
והשתא ליכא לאקשווי מאן תנא דאוכל ראשון מיפסל פסיל
תרומה, דאיכא למימר דקאי נמי כר"א ור"א איירי בחולין גרידא
וכמו שנתבאר, ולכן נקט נמי האוכל שני דהשתא ממנ"פ הוי דלא
כר"א דבחולין שנעשו על טהרת תרומה לר"א שני עושה שלישי
ואינו פוסל את התרומה אלא באכילה ולא בנגיעה.

דף יד ע"א

קעג) גמ', ר"א אומר האוכל אוכל ראשון, ופירש"י נעשה גופו
ראשון ומטמא את התרומה, והק' **התוס'** בחולין לג': ד"ה האוכל
דהא טעם הגזירה מפרש בסמוך משום דזימנין דאכיל אוכלין
טמאים וכו', ובזה היה סגי לעשות אוכל ראשון שני דפוסל את
התרומה, ותי' דר"א משהו מדותיו לעשות אוכל כמאכל לגמרי.
וביאר **המהרש"א** כאן, דהא לא שייך טעמא דאוכל אוכל שלישי
ושתה משקין דקודש דליכא שום דבר שתייה של קודש, וע"כ בזה
אמרינן שנהיה שלישי ונפק"מ לתרומה, וא"כ ה"ה לראשון ושני,
ובקרני ראם הק' דהא מצינו משקין דקודש לעיל ה': בשמן ע"ג יין
כמבואר שם בתוס', (אמנם קושיתו צ"ע דהגזירה שמא ישתה,
ואף דשייכי משקין דהקדש מ"מ אינם עומדים לשת' אלא לנסכים
או למנחות, והלכך לא גזרו דלא חששו שישתם)

קעד) תוס' ד"ה זמנין, אור"ת דפסול גוייה הנזכרת בכל מקום וכו',
ברש"ש הק' דלפי זה לאחר גזירה דהכא ליתא לגזירה דפסול גוייה
בכחצי פרס וא"כ למאי נפק"מ הוזכר דין זה במשניות בכ"מ, ותי'
דנפק"מ באוכל חצי פרס פחות פחות מכביצה בכדי אכילת פרס
דטעמא דגזירה דהכא ליכא.

קעה) תוס' ד"ה ושקיל, ואף על גב דמשקים תחלה וכו', הרמב"ן
והרשב"א תי' ק' התוס' דמשקין שבפיו מאוסים הם, ואי שבו לא
מטמו אחרים אלא מיפסל פסלי מלאכול. **וברש"ש** כ' הטעם
דהגמ' נקטה ופסיל להו שהוא מדאורייתא, ולא מטמא להו שהוא
רק דרבנן, דבכהאי גוונא לא היינו גוזרים באוכל אוכל ראשון

משקין להיות תחלה, ודין זה נוהג גם בחולין, ואמאי הוזכר דין זה במתניתין במנין הפוסלים את התרומה, ותיריך דצ"ל דמתניתין דאלו פוסלים את התרומה לא באה להודיע מנין התקנות, אלא הדינים הלכה למעשה והגמ' הביאה את המשנה שמוכח ממנה דין דמשקין נעשין תחלה, ואף על פי שהוא ג"כ משנה בפרה פ"ח מ"ז מ"מ נקט ליה אגב גררא דאחריני.

קפג) תוס' ד"ה אלא במשקין. הפני יהושע כ' ליישב קו' תוס' דבאמת הך גזירה דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה היתה גזירה קדמונית, אלא דהגזירה כללה רק דברים שפוסלים תרומה מדאורייתא, ובגזירת י"ח דבר גזרו גם על האוכלין שנטמאו במשקין הבאים מחמת ידיים שהם דרבנן שיעשו שני ויפסלו את התרומה. וכן לשאר טומאות דרבנן.

קפד) תוס' ד"ה שמאי והלל גזור. לא בעי לשנוי דשמאי והלל גזור בידים הבאות מחמת ספר ולא בסתם ידיים וכו' **הצל"ח** הק', דהא תוס' לעיל ע"א ד"ה אף הידים כתבו, דהגזירה ידיים הבאות מחמת ספר נגזרה רק לאחר גזירה דספר עצמו, וא"כ בהכרח ששמאי והלל גזור על ספר, וא"כ תשוב קו' הגמ' על ספר דשמאי והלל גזור, וכן הק' **החת"ס** ותו' דכוונת התוס' להק' על קושית הגמ' לקמן, והאמר אילפא ידיים תחלת גזרתן לשריפה, וע"ז הק' דנימא דכ"ז בסתם ידיים אבל בידים הבאות מחמת ספר היו שתי גזירות, דשמאי והלל גזור על הספר ועל הידים מחמתו לתלות, ותלמידיהם גזור אתרוויהו לשרוף, וגם **הצל"ח** האריך ליישב ע"ש.

קפה) גמ', ואכתי שלמה גזר וכו', בשפת אמת הק' דנימא דשלמה גזר נט"י למצוה ולא לפסול תרומה, ותו' דס"ל לגמ' דאי איתא דשלמה גזר מצות נט"י אם כן בודאי נהגו ליטול ידיים מחמת כן, אם כן מאיזה טעם הוצרכו אחר כך לגזור ידיים יפסלו את התרומה, וע"כ שלא נהגו ליטול ידיים ושלמה גזר עליהם שידים יפסלו את התרומה כדי שירגילו ליטול ידיהם, ולפי זה למסקנה דשלמה גזר לקדשים ואתו אינהו וגזרו אתרומה שייך שפיר למימר דשלמה גזר למצוה, ואתו אינהו ופסול לתרומה וכ"ש לקדשים, ובזה נתיישבה קו' תוס' ד"ה אלא שלמה (טו). וכעין זה תו' **בפני יהושע**.

דף טו ע"א

קפו) גמ', שלמה גזר לקדשים. כ' **המהרש"א** דצריך לגרוס לעיל סוף ע"א דשלמה גזר ידיים ולא נט"י דהא אמרינן הכא דשלמה גזר לקדשים ובקדשים לא מהני נט"י אלא טבילה.

קפז) גמ', שמאי אומר מקב לחלה, הרשב"א כ' בשם ר"ת דכיון דכתיב בחלה תרימו תרומה, ותתנו לכהן, בעינן שיהא בה כדי נתינה ואין נתינה פחות מכביצה, ובזה פליגי שמאי והלל, דשמאי אזיל בתר דעתא דבעה"ב שמפריש א' מכ"ד וא"כ נמצא דמפריש מקב כביצה, והלל אזיל בתר דעת נחתום שמפריש אחד מארבעים ושמונה ונמצא מפריש מקביים כביצה וכן כ' **הריטב"א**. **קפח) גמ', והאיכא בוצר לגת...** קא שתיק ליה הלל לשמאי,

התרומה גם בלא טעמא דר' פרנך, אלא דכיון שגזרו על כתבי הקודש שפוסלים את התרומה רצו לקיים הגזירה וגזרו על כל ידים הבאים מחמתם שיפסלו התרומה, והא דהוזכר בסוגיין ר' פרנך ביאר הנוב"י שם דבלא ר' פרנך לא היו גוזרים על ידי הבאים מחמת ספר מחמת טעם הנ"ל, אלא כיון שהוצרכו לגזור על ידיים מחמת ס"ת משום דר' פרנך אם כן חששו שיטעו העולם שכשם שיש חילוק בין ס"ת לשאר ספרים בידים הבאים מחמתם, כך יש חילוק בין ס"ת לשאר ספרים לגבי עצמם, ועל כן לצורך קיום גזירתם הראשונה גזרו על כל ספרים שנוגעים בידים שיטמאו לפסול התרומה. עיי"ש.

דף יד ע"ב

קב) גמ', כיון דהך גזור ברישא הא תו למה לי, ופרש"י (כגו' **מהרש"ל**) והלא גזרו סמוך לנטילתה מגע התרומה **ותוס' ד"ה כיון והרמב"ן** הק' הא נ"מ שאפילו נטל ידיו ע"מ לאכול ושמר ידיו ולא הסיח דעתו מהן, אלא במה שנגע בספר שיטמאו מחמת הספר, ואין בכלל גזרה ראשונה אלא מסיח דעתו מהן דהיינו סתם ידיים, אבל הכא הא לא הסיח דעתו, והרמב"ן רצה ליישב דבאופן זה גם דר' פרנך לא גזור, דטעמיה דר' פרנך משום שהידיים עסקניות הן והסיח דעתו, אבל מי שנטל ידיו תיכף ושמרן מותר לו לאחוז ס"ת ערום, והוכיח דאין תירוצו זה נכון, מהא לפי שהתנאים שהיו בתר ב"ש וב"ה כגון ר"מ ור"י וחבריו נחלקו איזה ספר מטמא את הידים, ומחלוקות אחרות בענין זה במסכת ידיים, ומאי נפקא מינה להו מאחר דגזור בכל הידים דהוא משום היסח הדעת, ולכן פו' דה"ק הא תו למה להו למגזר אי בשהסיח דעתו ודאי בלא מגע ספר טמאות, ואי בשלא הסיח לא היו צריכין לגזור עליהן שאין טעמא של גזירה אלא משום דר' פרנך, ודר' פרנך ליכא אלא משום היסח הדעת ומפני שהידיים עסקניות הן, וכבר היה זה בכלל הגזירה הראשונה ולא היו צריכין לגזור עליה גזירה אחרת בפ"ע, ומפריקנן אלא הא גזור ברישא, וגזרו סתם על הספר שיטמא את הידים ולא חילקו בין מי שהסיח דעתו למי שלא הסיח, ופשטה תקנה זו בישראל, ואחר כך גזרו על כל הידים שהסיח דעתו מהן, וגזירה ראשונה לא זוה ממקומה שהיה צריך מנין אחר להתיר, נמצא שהספר פוסל כל הידים עכשיו, דגזירה ראשונה כך היתה ובמקומה עומדת, לפיכך נחלקו חכמי ישראל האחרונים איזה ספר מטמא והיאך מטמא.

קפא) גמ', אילימא במשקין הבאים מחמת שריץ דאורייתא נינהו. התוס' כ' דלר"ע פריך דאית ליה משקין לטמא אחרים דאורייתא, וברשב"א תו' בתי' שני דאפילו למ"ד לאו דאורייתא היא תקנת נביאים דכתיב (חגי ב' י"ב) הן ישא איש בשר קודש וגו' ולא משכחת מעלות דרביעי בקודש ושלישי בתרומה אלא ע"י משקין כדאי' התם ולפיכך קרי ליה הכא דאורייתא לאפוקי דלא הוויא מגזירת י"ח.

קפב) גמ', במשקין הבאים מחמת ידיים, הק' השפת אמת דא"כ עיקר הגזירה היא בידים, וקיי"ל דכל הפוסל את התרומה מטמא

חוץ מהיסט ומדרס, וטעם הדבר כ' התוס' בנדה לג': ד"ה ותיפוק, דדוקא לענין צינורא עשאוהו כזב שאפשר ליוהר ויכולים לעמוד בה, אבל חומרא יתירה כגון משכב ומושב והיסט לא עשאוהו כזב, והביאו שם את שיטת ר' משה מפונטיז' שכ' דלשום דבר לא עשו ע"ה כזב, ואינו מטמא אלא משום בגדיו שישבה עליהם אשתו נדה, והרי הוא נושא את המדרס וצינורא שלו טמא לפי שנגעה בשפתיו ועיי"ש במה שהקשו עליו.

קצה (תוס' ד"ה ועל ספק מי רגלי אדם. התוס' במסכת נדה דף לג': ד"ה ורמינהו כתבו ליישב דעת רש"י, דאין להשוות גזירת חכמים דפעמים נראה להם להחמיר אפילו בספק ספיקא, ובחכמת מנוח כאן כתב לבאר, דכוונת התוס' לומר דחשיב ספק ספיקא שאינו מתהפך, דהכא את"ל דמי רגלים אלו של אדם הן ע"כ צריך לומר שהוא טהור, דאי הוא טמא אין כאן ספק, ורק על הצד שזה של בהמה יש ספק ספיקא שמא מי רגלים של טהור הן.

רנה (רש"י ד"ה והטוף לתוכו אבר. דחשיב ליה ככלי מתכות הלכך אית ליה טהרה במקוה, בר"ה יט. פירש"י דר"מ מטמא לומר שחזרו לטומאתן ישנה אף על פי שלא נגעו שוב בטומאה, וכתב החתם סופר דרש"י לא פירש כאן הכי, (דעדיפא לפרש דנחלקו בעצם הטומאה) דסוגיא דהכא לא נחתא להכי עד דמייתי לה לקמן לג. ובמסקנא אין הכי נמי דיפרש רש"י כדפירש בר"ה, והפני יהושע כ' על הא דהק' תוס' ד"ה וחכמים, דנימא דפליגי אי חשיבא סתימה מעלייתא אי לאו, ומיאנו לפרש כפירש"י בר"ה הנזכר דלר"מ טמאים אפילו לא נגעו בטומאה דחזרו לטומאתן ישנה, כיון דהכל הולך אחר המעמיד, ולרבנן טהורים אפילו בנגיעה דל"ח סתימה מעלייתא, דהתוס' לשיטתם בר"ה שם דהק' על פירש"י דאי קדמה טומאה לשבירה מאי מהני סתימת האבר, או משום דלישנא דברייתא כלי זכוכית שנקבו משמע דאיירי בטהורים.

דף ט"ז ע"א

רנו (תוס' ד"ה וחכמים. אבל אין לפרש דרבנן מטמאים לגמרי משום דחשיבי להו ככלי חרס. המהרש"א והמהר"ם הק' דאכתי קשה מנ"ל לגמ' לפרש דפליגי במעמיד נימא דפליגי בכלי חרס שטהר שעה א' כדפליגי בתוספתא, ותירצו דהוה פשיטא ליה לגמ' כמש"כ התוס' בר"ה יט. דדוקא בחתיכת חרס שפרשה מכלי שלם ויש בה כשיעור וניקבה איכא למימר כיון שטהר שעה א' אין לו טומאה עולמית, מה שאין כן בכלי שלם שניקב כדהכא. ועיין בתוס' ר"ה שם שהוכיחו זאת מכמה מקומות.

רנו (גמ', אלא מעתה לא ליטמו מגבן וכו'. בפני יהושע הק' דכיון דעיקר הקושיא היא דלא ליטמו מגבן אם כן אמאי מסיים הש"ס כלי נתר וכלי חרס הוא דטומאתן שוה הוי ליה למימר דדוקא הני לא מיטמאו מגבם מה שאין כן שאר כלים, ותי' דעיקר קו' הש"ס היא על הא דאמרינן דטומאת כלי זכוכית משום דגזרינן אטו כלי חרס וע"ז קשה דוקא דטומאת גבן דלא יתכן דהטפל יהא חמור מן העיקר וכלי זכוכית יטמאו מגבן, אבל משאר מילי לא קשה דאפ"ל

במהרצ"ח ביאר דודאי ברבות השנים ממתן תורה עד ימות שמאי והלל מצאנו הרבה מחלוקות בעניני הוראה, אלא שלא נשארה המחלוקת לדורות, כי הובאה להכרעה בידי החכמים של אותו זמן, וכן ב"ח דבר אף על פי שנחלקו בו ביום מ"מ כיון שהשוו למחרת לא חשיב שיש בישראל מחלוקת קיימת, וה"ה הכא שתק הלל לשמאי ולא עמד במחלוקת.

קפט (תוס' ד"ה אלא שלא דנו דיני נפשות. בפני יהושע הביא את רש"י בר"ה לא. שכתב דלהכי גלו לחנויות כדי שלא ידונו דיני נפשות לפי שרבו הרצחנין, וכתב די"ל דתוס' ביארו גם טעמא דרש"י התם דהסתלקו מלשכת הגזית מטעמא דוקמת ועלית. אך הוא כתב דאפשר לפרש דרש"י לא מהאי טעמא אלא משום דבלשכת הגזית שהיה עיקר מושב הסנהדרין הוי זילא להו מלתא אם לא דנו דיני נפשות, ולכך עברו לחנויות.

קצ (שם, בתוס' בע"ז ח: תירצו דדרשינן דכ"ז ססנהדרין גדולה במקומה כדין אצל מזבח או שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ותשפוט דיני נפשות נסתלקו הם בטלו כל דיני נפשות, ובתוי"ט מכות פ"א מ"י תי' באופן אחר, דהא הגמ' בע"ז לומדת מקרא דועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא, ולא הביאה קרא דוקמת ועלית דמייתי בסנהדרין, אלא ע"כ דאתי למימר דאם אינו ענין לזקן ממרא שכבר נאמר בו מקום מקמת ועלית, תנהו ענין לשאר דיני נפשות לומר שהמקום גורם.

דף טו ע"ב

קצא (תוס' ד"ה אתו אינהו, דמכלי זכוכית לא תירץ כלום, במהרש"א כ' דאפ"ל דמעיקרא לא הוה קשיא ליה אכלי זכוכית, דאיכא למימר דמעיקרא גזור למקדש ואתו אינהו וגזור אף לתרומה, אבל בטומאת ארץ העמים א"א לשנויי כן דלא היו גוזרים משום מקדש לחוד דלא שכיח שיביאו גוש עפר ארץ העמים למקדש, וברש"ש תי' דהגמ' לקמן איירי לתקנת יוסי ויוסי שתקנו לתלות אכלי זכוכית, ולא רצו לגזור טומאה על פשוטיהן, כי היכי דלא לשרוף עליהו תרומה וקדשים, ואחר כך רבנן דכ' שנה אף על פי שגזרו לשרוף מ"מ השאירו התקנה כדמעיקרא.

קצב (גמ', למימרא דחדא גזירתא לשריפה, במהר"ם ביאר דמקשן זה אינו אותו מקשן שהק' בתחילה דאי הוה אותו מקשן אם כן מה הק' בתחילה, והא רבנן דפ' שנה גזור, הא ע"כ צריך למימר דלא גזרו בתחילה על שריפה כיון דידע האי דאילפא.

קצג (גמ', ועל ספק עפר הבא מארץ העמים, ברש"י נראה שלא גרס עפר הבא מארץ העמים, אולם כן היא הגירסא במשנה שבמשניות כדאיתא לפנינו. וברע"ב פירש דהיינו שלקחו מהעפר למקום אחר דחיישינן שמא העפר עצמו הוא רקב המת, והק' הגאון רבי עקיבא איגר דא"כ מה קשיא לגמ' הכא דגזרו ע"ז באושא, נימא דהתם גזור רק על גושה שנמצא במקומו ועל אוירה, דשמא אותו מקום יש בו קבר ממש, ואתו רבנן דפ' שנה וגזור גם על עפר שבא מארץ העמים.

קצד (תוס' ד"ה ועל בגדי ע"ה, התוס' כ' שעשאוהו לע"ה כזבין

קשה אמאי לא הוכיחו כן התוס' מכח קושייתנו, ולפי מש"כ המהרש"א בתוס' ד"ה אלא, דבאמת להאי שינויא אין כלי זכוכית מיטמאין באויר בלא מגע ניחא, דבזה איכא היכרא שלא יסברו שהוא כחרס מדאורייתא (א.ג.).

(רסב) תוס' ד"ה בטומאה. כתבו דבכלי שבעצמו יכול לקבל טומאה מן התורה אף דטמא מדרבנן, הווי ספק אי חוזר לטומאה ישנה מה שאין כן כלי זכוכית דלית בהו כלל טומאה מדאורייתא, **והרמב"ם פ"ב מכלים ה"ו** כתב, כלי מתכות שנטמא בטומאה שהיא מדברי סופרים, שנטמא בעבודה זרה **וכיצא בה** ונשבר והתיכו וחזר ועשה ממנו כלי אחר הרי זה ספק אם חוזר לטומאתו ישנה. ובהלכה י' כתב, כלי זכוכית אינם חוזרים לטומאתם ישנה לפי שעיקר טומאתן מדברי סופרים לא גזרו עליהם. **ובראש יוסף** ביאר דכוונתו כהתוס'.

דף ט"ז ע"ב

(רסג) גמ', גזירה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה לה. רש"י פירש דהרואה סובר שהטבילום וא"צ הערב שמש. **אבל הרמב"ם בפ"ב מכלים ה"ב** פירש דהרואה שמתהרים בשבירה לאלתר, יבוא לומר דשבירה מטהרת וטבילה מטהרת מה שבירה לאלתר אף טבילה לאלתר.

(רסד) שם, עיין ר"ש פ"ב דכלים מ"א דמבאר מכמה טעמי הא דגזרו רבנן טומאה ישנה בכלי מתכות ולא בשאר כלים, דלמ"ד משום גדר מי חטאת י"ל דזהו רק בכלי מתכות דחרב הרי הוא כחלל, וצריך להמתין ז' ימים ולפיכך יבואו לשוברו, ולמ"ד גזירה שמא לא יקבנו בכדי טהרתו, גזרו דוקא בכלי מתכות דדמיהן יקרים וחיים עלה, ועוד יש לומר טעם לכולי עלמא דשאר כלים מתקלקלי בשבירה ואין דרך לשוברם.

(רסה) גמ', א"ב דרצפינהו מרצף. הרמב"ם לא הביא דין זה וכתב **המשנה למלך** דהרמב"ם ס"ל כפירוש ראשון שכתב רש"י דלאבוי טהור ככהאי גוונא והרמב"ם פסק כרובא ולפיכך השמיטו.

(רסו) תוס' ד"ה רב אשי. הריטב"א תירץ דרב אשי ס"ל האי סברא דהואיל וכי נשברו יש להם תקנה, אלא דהכא אי אפשר לומר כן דא"כ נטמא פשוטיהם, ולא ס"ל מה שאמרו בגמ' דמשום היכרא לא גזרו בפשוטיהם, הלכך על מנת שלא לאפוש טומאות בטומאה דרבנן הקלו ושוויהו בכלי חרס.

(רסז) גמ', דתנן המניח כלים. כתב הרמב"ם בהל' מקוואות פ"ד ה"ב פסול מים שאובין למדוהו בהיקש אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור. המעיין אין בו תפיסת יד אדם כלל והבור כולו בידי אדם שהרי כולו מים שאובין, אמרו חכמים המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור ואינו צריך להיות כולו בידי שמים כמעין אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר כיצד וכו' המניח כלים תחת הצינור, וכו' וגזרו על השוכח מפני המניח. מבואר מדבריו דבמניח הוא שאוב מעיקר הדין ובשוכח טהור מעיקר הדין, ופסול משום גזירה, והקשה **השפת אמת** דהא בגמ' מבואר דלב"ש הוא מעיקר הדין דאמרו דבית שמאי סבירא להו דלא בטלה מחשבתו, ותירץ

לומר דרבנן לא החמירו בכלי זכוכית את כל החומרות דבכלי חרס, (ובזה א"ש קושית התוס' בד"ה אלא) ולהכי נקט הלשון טומאתן שוה דמזה משמע דכלי זכוכית אינם דומים כלל לכי נתר וכלי חרס אפילו לגבי טומאת גבן, **והצל"ח** כתב דבאמת אפשר לדחות דאינן מיטמאין מגבן, והאי דלא נקט להו בהדי כלי נתר וכלי חרס משום דאינן מטמאין מאוירן, ולהכי צריך לומר דקושית הגמ' היא על חד מתרוייהו (טומאתן גבן ואוירן) ממה נפשך, ונקט חד מינייהו, ולהכי לא מסיים כלי נתר וכלי חרס הוא דמיטמאין מגבן דזה אינו מוכרח, עיי"ש שביאר בזה דברי התוס'.

(רנח) תוס' ד"ה ה"ג, ור"י מפרש דגרסימן הכי, מטמאין מאחוריהן פירוש מאויר אחוריהן. **במהרש"א** כתב דאין לפרש דברי התוס' כפשוטם דאויר אחורי הכלי מטמא ללא נגיעה, דא"כ סתרו להא דכתבו לעיל בריש הדיבור דבמה שמטמא מאחוריו אין חידוש דאפילו מגבן נמי מטמא, דהא איכא רבותא שפיר דמטמא מאויר אחוריו, אלא כונתם דהא דמטמא בנגיעת אחוריהם חשיב בכלל אויר כיון שמה שמטמא אחוריהן טפי מגבן, משום שיש להם אויר ודמיה לתוכו, אלא שלא גזרו על אויר אחוריהם כיון דלא אשכחן בדאורייתא דאויר אחורים מטמא מה שאין כן נגיעת אחורים.

(רנט) גמ', אלא מעתה יחזרו לטומאתן ישנה בכלי מתכות. ופירש"י יחזרו לטומאתן להטעינן טבילה, וביאר **בחתם סופר** דסברת רש"י הוא דא"א לומר שדינם יהא ככלי חרס שאין להם טבילה, דהא מה שחוזרים לטומאה ישנה הוא מדין כלי מתכות, ולא יהא טפל חמור מן העיקר. ולפירוש התוס' קשה דהא חזרת טומאה ישנה מבואר לקמן שהוא משום שלא יאמרו טבילה בת יומא עולה לה, והכא לא שייך גזירה דהא לאו בת טבילה היא ע"ש. וכן פסק **ברמב"ם פ"א מכלים הל' ה'** דלא מהני כלל טבילה בכלי זכוכית.

(רס) גמ', עבדי בהו רבנן הכירא כי היכי דלא לשרוף עלייהו תרומה וקדשים. בחידושי הגאון **רבי עקיבא איגר** הביא קושית חכם אחד שהקשה דהא כתב הר"ש בפרק ל' דכלים דלא גזרו מדרס בכלי זכוכית אף דיש להם טהרה במקוה, אם כן איכא הכירא שפיר בהכי ואמאי הוצרכו לטהר פשוטיהם, ותירץ דההיכר הנוכח כאן בסוגיין אינו לפרסם שהטומאה היא דרבנן, דהא גם בדרבנן מצינו ששורפים כמש"כ התוס' כאן בד"ה עבדו לגבי נטמא מתוכו, אלא דההיכר הוא בעצם התקנה, דלא תקנו כעין דאורייתא ממש, וכך ידעו לא לשרוף תרומה וקדשים, ובזה א"ש דמה דלא גזרו רבנן טומאת מדרס בכלי זכוכית אין זה היכר מספיק, דיאמרו אינשי דרבנן לא גזרו מעיקרא על כל הטומאות אלא על טומאת שרץ ומת, אולם בשרץ ומת הוי כעין דאורייתא מדלא חילקו בטומאתם, וטימאו כל הכלים הטמאים מדאורייתא כדאורייתא ולהכי בעינן להיכר בטומאת שרץ ומת. ולחלק בין פשוטי כלי עץ לבין כלים שיש בהם בית קיבול דליהוי היכר שפיר.

(רסא) גמ' שם, ולכאורה צ"ע מה הועילו בזה דאכתי יטעו ויסברו שדינו מדאורייתא כחרס ולא כמתכת, ולפמש"כ התוס' בד"ה עבדי דבאמת על טומאת חרס שגזרו נמי שורפין, ניחא דלא איכפ"ל שיסברו שהוא מדאורייתא, דממנ"פ הדין ששורפין. אבל

בהיקפו טפח הרי"ז מטמא את הנושא וכו', ובחזון איש אהלות סימן כ"ב ס"ק ג' כתב דמשמע קצת מדברי הרמב"ם דדוקא בדבר המקבל טומאה דהא כתב אדם שנשא כלי וכו'. [ואולי אפשר לומר לפי זה דהרמב"ם פליג נמי אמש"כ התוס' דאפילו אם יש בין המרדע לאדם כמה סודרים גזרו טומאה, דס"ל להרמב"ם דדוקא אם הוא טמא טומאת ערב מדאורייתא, יבואו לומר דטמאוהו משום אהל ואהל מטמא רק טומאת ערב, ולפיכך גזרו בו טומאת שבעה (ש.ב.).]

(רעב) תוס' ד"ה ועל, ואור"ת דחשוב בית קיבול. תי' התוס' דאיירי בכל עץ שאין בו דין חרב כחלל ובמקבל טומאה, והרמב"ן פליג וס"ל דבכל כלים נאמר דין חרב הרי הוא כחלל, ולפיכך פירש דר' טרפון ה"ק, דחכמים טמאו האכר טומאת שבעה משום חרב הרי הוא כחלל, ולכך בעינן כלי המקבל טומאה דוקא, ושמע השומע וטעה דה"ה כלים שאינם מקבלים טומאה מטמאים מה שתחתיהם משום אהל.

(רעג) גמ', הבוצר לגת. עיין רש"י ע"ז דף נ"ה ע"ב ד"ה אבל ובתוס' שם ד"ה אבל, דהא דאמרו הבוצר לגת הוכשר היינו כשהוכשרו ע"י משקין היוצאים מהם, אלא דלא ניחא ליה במשקה דאזיל לאיבוד וכן מבואר ברש"י כאן בד"ה מ"ט, אבל ברמב"ם פ"א מטומאת אוכלין ה"א מבואר, דגזרו דמוכשר אף על פי שלא נפלו משקין על הבציר כלל. ועתי"ט ע"ז פ"ד מ"ט.

(רעד) גמ', א"ל הלל לשמאי מפני מה בוצרין בטהרה וכו'. ופירש"י מפני מה אתה מצריך לבצור בכלים טהורים, משמע דלהלל אפשר לבצור בכלים טמאים. ולכאורה צ"ע הא למ"ד כלי טמא חושב משקין גם להלל אסור לבצור בכלים טמאים (כמבואר בתוס' ד"ה הניחא), אלא שלא גזר הכשר כשבצר בכלים טהורים שמא יבצרנו בקופות טמאות, ומ"ט לא חש רש"י לפרש לשיטתו וי"ל דהגמ' דחתה להאי מ"ד מהלכה כדמוכח מלשון אלא אמר זעירי וכו' (י.ס.).

(רעה) גמ', אם תקניטני גוזרני אף על המסיקה. וצ"ב מה זה שייך לאם יקניטהו, ועוד לפי מש"כ תוס' ד"ה גוזרני טומאה, דלא שייך לגזור על מסיקה איך שייך כלל שיגזור. ולכאורה נראה לבאר, דאמר לו שבאמת אין להשוות מסיקה לבצירה וכמו שכ' התוס', ועל כן אף אי יגזור הווי גזרה לגזרה, אבל אם יקניטהו בטענה זו דהיינו שבאמת הלל מרגיש ונראה לו ששייך לגזור כך, כי סבר שעלולים לטעות בין בצירה למסיקה, הרי עצם הקנטתו של הלל מראה שהיא גזרה אחת וממילא יוכרח לגזור. (א.ל.).

(רעו) גמ', והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. במנחת ביכורים על התוספתא פירש, לפי שבעטו בהלל שהיה ענוותן והוא כחטא העגל שבעטו במשה שהיה עניו, ואמרו לאהרן עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, א"נ לפי שנהרגו הרבה תלמידים, א"נ לפי שנעשתה התורה כשתי תורות והרבה מחלוקת היו. ובמש"כ שנהרגו הרבה תלמידים מקורו מהירושלמי בסוגיין ובקרבן העדה שם פי' דלא נהרגו תלמידים אלא נעצו חרב שאם יעברו ינהרגו.

דצריך לומר דלא בטלה מחשבתו לאו דוקא אלא דגזרו לומר דלא בטלה מחשבתו.

(רסח) גמ', הכל מודים כשהניחן בשעת קישור עבים. וברש"י בד"ה הניחן תחת הצינור. והרמב"ם פ"ד ממקוואות ה"ד כתב, דהמניח כלים תחת הצינור בכל עת ובכל זמן פסולים המים, שהרי לדעתו נתמלאו, שחזקת הצינור לקלח מים, ובשוכח גזרו משום מניח, ובמניח בחצר מחלק, דאם הניח בשעת קישור עבים פסולים דגזרו שוכח משום מניח, ובשעת פיזור עבים אפילו במניח כשר, ובמניח בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו כשרים, וביאר הכסף משנה דלדעת הרמב"ם ר' יוסי פליג על ר"מ בתרתי גם על מה שאמר נמנו ורבו, וס"ל דעדיין היא מחלוקת, וגם על מה שאמר דבשוכח בחצר לדברי הכל טהור, וס"ל דגם בזה מטמאים ב"ש, ועל מחלוקת ר"מ ור"י דאיירי בחצר אמרו דהכל מודים בהניחן בשעת קישור עבים דפסול, ולב"ש אף בשוכח, ובהניחן בשעת קישור ונתפזרו וחזרו ונתקשרו, נח' ר"מ ור"י, דלר"מ כשר ואפילו במניח, דבטלה מחשבתו, ולר"י פסול ולב"ש אף בשוכח פסול, והא דקאמר ר"מ מודים ב"ש בשוכח לאו דוקא, דהא אפילו במניח בכהאי גוונא בחצר כשר, אלא לנתפזרו העבים קרי שוכח, והרמב"ם פסק כר"מ.

דף י"ז ע"א

(רסט) אקפח את בני. פירש רש"י דהיינו שימות בנו, וכיוון שהיה מצטער על תורה המשתכחת היה מקלל את עצמו. אך תוס' פירשו שהוא לשון שבועה וחזוק, כלומר אם אין זה נכון מה שאומר, אזי יקפח את בנו, ועיין ברש"י במקומות שהובאו במסורת הש"ס שביאר כתוס', וביאר השפת אמת דרש"י שינה פירושו כאן, משום שאמר רבי טרפון אקפח את בני שזו הלכה מקופחת, ואם הי' לשון שבועה, היה לו לומר אקפח את בני, אם הלכה זו אינה מקופחת. והמהרש"ל כתב שרש"י חזר בו מפ"י התם, והק' על רש"י מה חטא בנו שקללו שימות, והרי אין זה רק קללה על עצמו, אלא גם על בנו והשפת אמת הוסיף להקשות הרי את עצמו גם אסור לקלל, והחתם סופר ביאר שלשון שאמר שזו הלכה מקופחת יכול להתפרש בשני פנים, וכדכתיב "חי פרעה" בשבועת יוסף לאחיו, דאפשר לפרש חי פרעה שתצאו מזה. והרא"ש פירש שהוא לשון צער, ואין בזה קללה.

(רע) תוס' ד"ה ששמע השומע. דיקרב בדיקרב בחבורים טמא ז' מדאורייתא. עיין בגמ' נזיר דף מ"ב ע"ב כאן בחיבורי אדם באדם ובפרש"י ותוס' שם, ובחזון איש אהלות סימן ט' סק"ו, דנחלקו הראשונים בטומאת חיבורים אי הוי דאורייתא או דרבנן, ובמשנה למלך פ"ה מטומאת מת ה"ג הביא דעת הרמב"ן דחיבורים של אדם באדם הנוגע במת הוא דאורייתא, אבל אם יש כלים בתחילה או בסוף הווי דרבנן.

(רעא) תוס' ד"ה אמר ר"ע, בתו"ד ואפילו אם מטלטלין פשוטי כלי עץ, והרמב"ם כתב בפ"ב מטומאת מת ה"ה, אדם שנשא כלי כגון מרדע וכיו"ב והאהיל צד הכלי האחד על הטומאה, אם יש

דמיין אהדדי, ואי הכא הוודו מחמת הרבוי ה"נ הי' צריך לחוש התם. **והריטב"א** תירץ קושיתם דהתם איכא הפסד מרובה בשפיכת היין, אבל הכא דליכא אלא הפסד מועט שהרי יכול להסיקה תחת תבשילו ולהריצה לפני כלבו חששו לתקלה.

רפב **גמ'**, אף, מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, **ופירש"י** ולא יטלטלנו פחות פחות מד"א, **והבעל המאור** ביאר דשנינו כאן היתר לתת לנכרי אף על פי שהוא שבות שעושה מלאכה ע"י עכור"ם, מכל מקום צריך ליתן לנכרי כדי שלא יבוא לטלטל ד"א.

רפג **רש"י** ד"ה **שמטמא בזיבה**, ובגהש"ס **ציין למהרש"א** דף כ"א ע"ב שמדייק מדברי רש"י שקודם שמאי והלל כבר גזרו על זב נכרי ואתו הם וגזרו אף על פי שאינו זב.

רפד **מתניתין אין מוכרין לנכרי**. פירש **רש"י** ד"ה ולא מגביהין עליו שטעם האיסור לבית שמאי הוא משום שנראה כמסייעו להוליך בשבת. ולקמן יח ע"ב ד"ה אלא כדי שיגיע ביאר שטעם האיסור הוא משום שעשויים להחליפו בשלוחו, כלומר שייראה ששלחו לעשות לו מלאכתו וכן כתבו **התוס'** ד"ה אין מוכרין. וכן הר"ן שם ד"ה בית שמאי. ולפי זה ביאר הר"ן דבהא וודאי איצטריך בין לבית שמאי ובין לבית הלל. כיוון שבמחלוקת זו אין כלל ענין לדין שביתת כלים. אלא טעם בית שמאי האוסרין הוא משום שנראה כאילו שולח את הנכרי לעשות לו מלאכה בשבת. ובית הלל לא חיישי להכי. כיוון דסוף סוף אינו עושה לו מלאכה, אלא לעצמו שהרי מכר לו ורק הטעינו וראה ברמב"ם בפ"ח מהל' שבת הי"ט שכתב דנראה כמוכר לנכרי.

רפה **תוס'** ד"ה **אין**, כגון שבשעת פריסתו ילכוד. במגן אברהם סימן שט"ז סק"ט פי' דברי התוס' דאם נלכד בשעה שפורס בידים המצודה חייב חטאת, ואם נלכד אחר כך פטור משום שאינו יודע אם יצוד אם לאו, וביאר החזון איש באו"ח סימן ל"ו סק"א ובסימן ל"ח סק"א דלהמגן אברהם, צידה אינה כמלאכת בישול ואפיה שעושה המעשה עכשיו והמלאכה נעשית לאחר זמן מאליה, אלא היא מלאכה הנעשית בכח אדם, והוא מש"כ התוס' שאם נלכד לאחר זמן פטור וביארו הסברא דל"ד לאפיה ובישול, דבשעת מעשה אינו יודע אם יהא ניצוד לבסוף, ומש"כ התוס' שאם נלכד בשעת פריסה חייב כתב החזון איש דאפשר דכוונתם דאם בעוד שאוחז המצודה בידו נכנס חייב. ועיין בחזון איש שם שהקשה על המגן אברהם הא הצידה נעשית ע"י כח החיה ומאי נפק"מ בין מיד ללאחר זמן, וע"כ כתב דצידה היא כמלאכת אפיה ובישול וזורה, שהמלאכה נעשית אחר כך מאליה וכוונת התוספתא דכל זמן שהמצודה פרוסה חייב, וכוונת התוס' להקשות דהא אין כאן חיוב חטאת ודאי בשעת פריסה ולא שייך כל כך לגזור, דאף אם יפרוס בשבת יזכור ויוציאנה טרם שתצוד, ותי' דמכל מקום גזרו דלמא תצוד בשעת פריסה קודם שיזכר שהיום שבת. וע"ש עוד שהביא דברי **הריטב"א** שכתב כהמגן אברהם ומסיק כהמגן אברהם.

דף י"ח ע"א

רעז **גמ'**, גזירה משום הנושכות. וברשב"א הביא גירסת הר"ח משום הנושכות, ופי' כשנושך האדם מן האשכול נוטף ממנו משקה. וביאר בחי' הר"ן דאף על גב דאזיל לאיבוד מינח ניחא ליה כיון שהוא אוכל הפירות. **והרמב"ן** הביא עוד פי' בשם גאון, דכשהגרגרים מדובקים זה עם זה, המשקה היוצא מהן אינו הולך לאיבוד, אלא עומד ונשמר בדיבוק אותן גרגרים דאינו נופל על הקרקע ומשום הכי הוכשר.

רעח **גמ'**, ונוטל אשכול לסוחטו ומזלף על גבי ענבים. ונחשב לניחותא, לפימש"כ רש"י גבי נושכות דאם עושה בידים נחשב לניחותא, **והרמב"ם** בפ"א מטומאת אוכלין הלכה א' כתב ומזלפו ע"ג ענבים שהרי הכל לדריכה עומד, ונראה דבא לפרש דניחא ליה במה שיוצא ולפיכך מזלפו על הענבים שהולכות לדריכה שגם מה שזילף עליהם יבוא לדריכה.

דף י"ז ע"ב

רעט **גמ'**, ואתי לידי תקלה. ופי' **רש"י** ד"ה משום תרומה טמאה, דחששו שמא יבוא לאכלה באיסור. ועיין בשפת אמת שהוכיח מכאן דלא בעינן כלוי דשרפה דוקא בתרומה טמאה, ודלא כמו שכתבו התוס' לקמן כה' ע"א בד"ה כך, **והקהלות יעקב** יבמות סימן מ"ב כתב שהקשה להחזון איש הא מבטל מצות עשה דשריפה, דזורעה ואינו שורפה, ותי' לו דהגמ' נקטה אחד מן הטעמים, ובאמת גם טעם זה נכון. **והחתם סופר** בתשובה (או"ח סימן קד) תי' דאין מצווה לבער דווקא תרומה טמאה בשריפה, אלא לאבדה מן העולם ובכל מה שמאבד הווי כשריפה, הלכך גם כיוון שזורעה באדמה ונרקבת הוי כשריפה, והחתם סופר בחי' כאן כתב דשאני הכא דבזריעה פקע טומאה מיניה, כדאיתא בפסחים לד'. דשתילי תרומה ששתלן טהרו, וכיון דטהרו פקע מינייהו חיוב ביעור לגמרי ועיין עוד בשפת אמת לקמן כ"ה ע"א.

רפ **תוס'** ד"ה **דילמא**, וקשה לר"י דאמר בהדיא בפ' כל שעה וכו'. בגמ' שם ס"ד דאסורים לאכול היינו לזרים. ולמסקנא אמרו שם דאסורים מלאכול אף לכהנים, דמעלה עבוד רבנן שלא יועיל היתר זריעה לאכילת כהנים, אבל מידי טומאה יצאו. וכתב **מהרש"ל** דרש"י ותוס' לא פליגי, דרש"י פירש לפי המסקנה דהתם, ומש"כ רש"י דאפילו יזרענה הוי טמאה, לאו דוקא קאמר, שהרי בהדיא שנינו שם דטהורין, אלא ר"ל שנשארו באיסורן כאילו הן טמאין לענין זה שאסורין לכהנים, והתוס' הוקשה להם לפי ההווא"א היאך נבאר לגזירה דשתילי תרומה, וע"ז תירצו דסגי בזה שנקנסנו לאסור לזרים דמשום ריוח פורתא שיהיה לו תרומה טהורה ולא טמאה, לא יבוא לזרעה, ועיין **מהרש"א**.

רפא **בא"ד**, ובספ"ק דפסחים אמרי ב"ה תעשה זילוף. עצם קושיתם צ"ע, דהא לכאורה גם כאן ב"ה לא חיישי לתקלה דהא נחלקו אב"ש, אלא מחמת שנמנו ורבו ב"ש, חזרו ב"ה להורות כדבריהם והודו לגזרה, אבל גבי זילוף כיון דסברתם העצמית היתה שלא גזרו, לא חיישי לתקלה, (א.ל.) וי"ל דסברת התוס' היתה דליכא למימר שיהי' אפשר שינהגו שתי הנהגות סותרות אי

רצא (תוס' ד"ה דמפקרא. בתו"ד דמסתמא מפקיר להו, והריטב"א בב"מ דף ל' ע"ב ביאר, דכי בעינן ג' הני מיילי בדבר שנראה לנו שאינו בכל רצונו, אבל דבר שעושה ברצונו להנצל מאיסור שבת הוי הפקר בפחות מג'.

רצב (שם, וברשב"א הקשה על תי' התוס' דלאו כולי עלמא ידעי דינא דב"ש וכ"ש שהיא במקום ב"ה, וע"כ כתב דהוא הפקר ב"ד דלב ב"ד מתנה עליהם להפריש העם מאיסור.

רצג (רש"י ד"ה וניחוש שמא מגיס בה. במהרש"ל ביאר כוונת רש"י דכמו דבמבשל חייב משום מבשל ה"נ הכא חייב משום צובע, ובמהרש"א כתב דמדברי הרא"ש נראה דכוונת רש"י לאיסור מבשל.

רצד (גמ', וניחוש שמא מגיס בה. ופירש"י דעובר משום מבשל, והריטב"א הקשה כיון דמגיס חייב משום מבשל, אמאי אמרו בתחילה דהגזירה משום שמא יחתה, לימא דכולה משום גזירה שמא יגיס ותיירך דמחתה בגחלים כולל יותר שהוא גם בצלי מה שאין כן במגיס. ועוד דמגיס אין בנתבשל כמאכל בן דורסאי, אבל משום גזירת מחתה בגחלים יש לחשוש עד שיתבשל לגמרי. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א והר"ן וכ"כ הרא"ש בפרק כירה ס' י"א דנתבשל כמאב"ד אין בו משום מגיס. והנה הרמב"ם בפ"ט משבת ה"ג כתב המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו פטור, ובמגיד משנה שם כתב דדעת הרשב"א וקצת מפרשים דכל שנתבשל כמאכל בו דרוסאי שוב אין בו משום חיוב בישול דבר תורה, ועיין בדרישה בסימן שי"ח ד"ה גם שמדייק מלשון המ"מ דס"ל דהרמב"ם פליג על הרשב"א ודעתו דכל שלא נתבשל לגמרי יש בו משום חיוב בישול, וכ"כ הבית יוסף שם בדעת הרמב"ם, אבל הדרישה עצמו כתב דגם הרמב"ם ס"ל כהרשב"א, ולדעת הבית יוסף דכל שלא נתבשל לגמרי יש בו עדיין חיוב בישול ה"ה במגיס חייב עד שיתבשל כל צרכו, וכן פסק השו"ע בסימן שי"ח ס"ד (ועי"ש בביאור הלכה שהאריך בענין זה) לגבי בישול וסימן שי"ח סעיף י"ח לגבי מגיס, והרמ"א הביא בשם מהרי"ו דיש להחמיר במגיס גם במבושל כל צרכו, ובקרבן נתנאל ס"ק ב' ביאר דהוא משום גזירה נתבשל אטו לא נתבשל. ובבית יוסף סו"ס שי"ח הביא בשם הכל בו דכשהוא על האש ומגיס בה חייב מדאורייתא אף במבושל כל צרכו. ועיין בשער הציון שם ס"ק קמ"ח שתמה מה עדיף מבישול דהא נתבשל כל צרכו שוב אין בו משום בישול.

רצה (שם. כתב הרמב"ן דנראה דאין חיוב משום מגיס רק בהגסה ראשונה שאינו מתבשל מהרה אלא ע"י הגסה זו, ונמצא אף הוא מבשל אבל משכבר הגיס הגסה ראשונה דבלאו הכי מתבשל המגיס אחר כך פטור דמאי קעביד וכ"כ הרשב"א. אבל ברמב"ם פ"ג משבת הי"א מבואר דכל מגיס אסור עי"ש במגיד משנה.

רצו (שם. כתב הרמב"ם בפ"ג הי"א, אסור להכניס מגריפה לקדירה בשבת והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגיס בה, וזה מדרכי הבישול הוא ונמצא כמבשל בשבת, ומבואר מדבריו דמגיס חייב רק כשהקדירה על האש, והקשה הלחם משנה דהא בסוגיין מבואר דאפילו בעקורה חיישינן למגיס, ותיירך דדעת הרמב"ם

(רפו) בתוס' ישנים ואם הביא לו נכרי כלים. ויודע שכבסן בשבת אסור ללובשן בשבת, אבל הר"ן פליג וכתב דמותר להשתמש בשבת, ול"ד לנכרי שהדליק נר בשביל ישראל דאסור להשתמש לאורה דהתם הנכרי אדעתא דישאל עביד, אבל הכא כיון דאיירי כשקצץ לו דמים, הנכרי עביד אדעתא דנפשיה ומותר.

רפז (תוס' ד"ה ומתרפאת. והרא"ש תירץ דהכא איירי בקילור עב דומיא דאיספולנית, דבשבת אסור להניחו על העין משום גזירת שחיקת סממנים, או גזירה שמא ימרח, אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניחו על גב העין דהוי כרוחץ עינו, ואין לגזור משום שחיקת סממנים. ובקרבן נתנאל דייק מתוס' דחולקים על הרא"ש דגם בצלול אינו מותר אלא לאדם בריא שהוא מעצמו עושה רק לרחיצה.

רפח (גמ', מפני שמשמעת קול. וברש"י ואושא מילתא בשבת ואיכא זילותא. בספר חזון יחזקאל בחי' למסכתין ביאר דהזילותא הוא שיאמרו שבשבת התחיל המלאכה, והביא ראיה לזה מדברי הרמ"א בשו"ע או"ח סימן רנ"ב סעיף ט' שכתב, ויש אוסרים בריחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול, ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגער מערב שבת אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעים שדרכו להעמידו מאתמול.

רפט (תוס' ד"ה ולימא. הוכיחו התוס' דרבה ס"ל דטעמא דב"ש משום דגזרינן דילמא אתי למיעבד בשבת, דאל"ה למה לא הוכיח רב יוסף מהמשנה, והק' המגן אברהם סימן רנ"ב סק"ז דאפילו אי נימא דטעמא דמתניתין משום גזירה עדיין יכול רב יוסף להקשות על רבה מה צריך לומר משום השמעת קול, הא אפשר לומר דטעמא דריחיים משום גזירה דילמא אתי למיעבד בשבת, ותיירך דבנתינת חיטים לתוך הריחים כיון דהמלאכה נעשית מאליה אינו אסור מדאורייתא בשבת, ובוזה ליכא למיגזר מע"ש דהוי גזירה לגזירה, ועי"ש שהקשה ע"ז והביא ראיות שמלאכה הנעשית מאליה חייב בשבת. וכתב במחצית השקל דכל האחרונים תפסו על המגן אברהם, דהא אי אפשר לומר דריחיים אסור משום גזירה, דא"כ ה"ה מוגמר וגפרית יהא אסור, והמחצית השקל תירץ דברי המגן אברהם דבמוגמר וגפרית איירי שהמוגמר מונח על הגחלים וכן בגפרית והוא מניחו עכשיו אצל הכלים, וע"כ האיסור מדרבנן, ואין גוזרים גזירה לגזירה.

רצ (בא"ד. כתבו התוס' דלרב יוסף מותר בטעינת קורה משום דאתי ממילא, ומבואר מדבריהם דמשום דהוי דרבנן לא היינו מתירין שביתת כלים, אבל הר"ן כתב דגם לרב יוסף טעמא דהתירו בטעינת קורה הוא משום דבמילי דרבנן אין איסור שביתת כלים, והגאון רבי עקיבא איגר הקשה דבמגן אברהם סימן ש"ה סק"ו כתב דבכרמלית אין איסור שביתת בהמתו, דכל שחבירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחילה, וזה נסתר מדברי התוס' דלדברי המגן אברהם הו"ל לתוס' לומר דגם לרב יוסף טעמא משום דברבנן אין איסור שביתת כלים.

מזונותיו עליך. והריטב"א כתב תי' קושית התוס' דלגבי איסור לטרוח בשבת וליתן למי שאין מזונותיו עליך לא אסרו אלא כגון בחזיר, כמו שאמרו לקמן דף קנ"ה ע"ב שרוב מזונותיו אין ראויין לאדם, אבל הכא שמזונות גוי ראויין לאדם והווי בר טלטול לגמרי, שרו רבנן לגביו כיון דליכא שום טירחא אלא טלטול בעלמא.

שג' בא"ד, דמפרנסים עניי נכרים. ובשער הציון סימן שכ"ה סק"ג כתב בשם ש"ך יו"ד ס"ס קנ"א דלאו דוקא עניים דהוא הדין כל אינם יהודים מפני דרכי שלום.

שד' גמ', לא ישכיר אדם כליו לנכרי. עיין תוס', והרי"ף השמיט להאי ברייתא וכתב הר"ן דנראה מדבריו דהאי ברייתא ב"ש היא ומשום שביתת כלים, והקשה ע"ז דא"כ ליתסר גם בד' וה' וכן הקשה הבעל המאור, וכתב לפרש דברי הרי"ף דלא מיתסר משום שביתת כלים אם משכירו בד' וה', וכתב עוד דיש שלמדין מכאן גם לגבי שביתת בהמתו, והדעת מכרעת להחמיר. **וברא"ש הביא בשם רבינו יונה** דהכא איירי בכלים שעושים בהם מלאכה כגון ריחים ומחרישה, ומשכירים לנכרי, ואסרו משום דיש ריוח לישראל במה שהכלים נשכרים אצל נכרי, ואף על פי שמשכירו בהבלעה, יש לו ריוח בזה דאלו היה משכירים חוץ משבתות לא היה נותן לו סכום זה, ומשום דיש לישראל ריוח, נראית המלאכה שהנכרי עושה בהם בשבת כשלוחו של ישראל.

שה' גמ', אא"כ קוצץ לו דמים. כתב הרא"ש דאף לב"ה דאסור לשלוח אגרת וליתן עורות לעבדן בדלא קצץ, מכל מקום כל האיסור הוא רק בע"ש דמיתחזי כאומר לו שיעשה למחר בשליחותו, ואמירה לעכו"ם שבות, אבל מופלג לפני השבת כגון בד' וה' לא מיתחזי כאומר לו עשה מלאכתי בשבת. **והרמב"ם** בפ"ו משבת ה"כ כתב דבדלא קצץ ולא קביע בי דואר אסור לעולם והיינו אפילו מיום ראשון. וכתב הבית יוסף דלדעת הרמב"ם הא דתנן לעיל אין משלחין אגרות בע"ש ובד' וה' מותר, לאו דוקא ע"ש קאמר אלא כל שלא יוכל לעשותו לפני שבת מיקרי ע"ש.

שו' שם. בבית יוסף סימן רמ"ז הביא תשו' הרשב"א דאם התנה עם הא"י שיתן לו שכרו, אף על פי שלא פירש כמה יתן לו, דינו כקוצץ, דסמכא דעתיה דאינו יהודי ובדידיה קא טרח, אבל בסתם אף על פי שהישראל מבין ממנו שמצפה לשכר מאתו אסור, דלא סמכה דעתיה כיון שלא הבטיחו, ועיין בביתאור הלכה בסימן רנ"ב בד"ה אם קצץ, דביאר כוונת הרשב"א דאף על פי דלא בעינן שיקצוץ לו סכום מכל מקום צריך שיבטיחו שיתן לו שכרו כראוי, או שיתפשר עמו, אבל אם אמר לו סתם שיתן לו שכר אין דינו כקוצץ, דאין הא"י יודע כמה יתן לו ושמא יתן לו דבר מועט ולא סמכה דעתיה.

שו' גמ', הא דלא קביע בי דואר במתא. והא דהתירו לשלוח בכדי שיגיע לבית הסמוך לחומה, אף על פי שלא יגיע לבי דואר, כתב הכסף משנה בפ"ו משבת ה"כ דהוא משום דשמא הבי דואר הוא בית הראשון סמוך לחומה, ועיין בפרי מגדים ריש סימן רמ"ז דאם ידוע לו דהבי דואר אינו בבית הראשון אפשר דאסור.

שח' גמ', אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת. התוס' ד

כדעת התוס' דכוונת הגמ' דיהא חייב משום צובע, וצובע אפילו בעקורה שייך, אבל אי טעמא משום מבשל בעינן שיהא ע"ג האש, **אבל הבית יוסף** סו"ס ש"י"ח כתב דמש"כ הרמב"ם והיא על האש לאו דוקא, אלא כל שהעבירה מרותחת מע"ג האור, על האש קרי לה. וכן פסק **בשו"ע** סימן ש"י"ח סעיף י"ח דאפילו בהעבירן מרותחין מע"ג האור יש בהם איסורא דמגיס.

רצו' שם. כתב הרא"ש בס"ס ל"ד דרש"י פירש דאיסורא דמגיס דהקשו בגמ' הוא משום מבשל. וכ"ש שאסור להכניס כף בקדירה בעודה על הכירה, **ועיין במגיד משנה** פ"ג ה"א. **ובשו"ע** סימן ש"י"ח סעיף י"ח פסק כדברי הרא"ש. **ובאור שמח** פ"ג ה"א כתב דלהוציא בכף אסור רק בעודה על האש, כיון דהוציא בכף מכיון להוציא ולא לבשל, ובעודה על האש הוי פסיק רישא, ובאינה על האש אף על גב דאיכא חיובא דמגיס, וכמו שמבואר בסוגיין דגם בעקורה אסור מכל מקום אינו פס"ר כשמוציא בכף, **ובזה ביאר** דברי הרמב"ם שהבאנו בהערה הקודמת, דמש"כ הרמב"ם והיא על האש הוא משום דהרמב"ם איירי שם במוציא במגריפה דאינו מכיון.

רצו' תוס' ד"ה ביורה. ביאר המהרש"א דהוקשה להתוס' מה שאמרו בגמ' לקמן ללישנא קמא, דשריק לבד אסור אא"כ גדיא ושריק, וע"ז תרצו דשריק מועיל רק לחשש מגיס, ולא לחשש שמא יחתה ועוד שמא טוחה דהכא מיהדק טפי.

רצו' תוס' ד"ה בשיל. **והרשב"א** הביא דעת הרי"ף, הרמב"ם והרמב"ן, דבשיל ולא בשיל היינו משהתחיל להתבשל ועד שנתבשל כל צרכו, ואפילו נתבשל כל צרכו אם הוא מצטמק ויפה לו אסור, ומה שאמרו בגמ' לקמן דף כ' ע"א דמותר להשהות צלי בשר וביצה אם נצולו מבעוד יום כמאב"ד, הוא משום דהם עצמם מונחים ע"ג האש, וכיון שהגיעו למאב"ד אם יחתה בגחלים יחרוך אותן.

ש' גמ', כי פליגי דברחא ולא שריק דרב אשי שרי. עיין מהרש"א בתוס' ד"ה התם, דלרב אשי הא דאמרו בברייתא לעיל, לא תמלא אשה עססיות ותורמסין בקדירה בע"ש, קאי לב"ש דאית להו שביתת כלים, או י"ל דהתם מייירי בתנור פתוח וכתבו התוס' דבזה גם רב אשי מודה דאסור.

דף י"ט ע"א

שא' גמ', כותח הבבלי וכל מיני כותח. בתוס' פסחים דף כ"א ע"ב בד"ה רבי ביארו דר' יהודה סבר כב"ה, ואסר בכותח משום דשם בעליו עליו, ויודעים שהוא כותח של פלוני, ויסברו שבפסח מכרו ישראל לנכרי. **וברש"י** כאן משמע שהאיסור בכותח הוא מפני שדרכו שנשאר זמן מרובה והיינו דס"ל כב"ש, וכ"כ הריטב"א שם בפסחים בשם רש"י והגאונים דר' יהודה כב"ש ס"ל.

שב' תוס' ד"ה נותנין, וי"ל כיון דמפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל. **והר"ן והרשב"א** הביאו דעת הראב"ד דמחמיר בזה ואסר ליתן לנכרי כל היכי דמצי לאשתמוטי מיניה, ונראה דר"ל דרק היכי דלא מצי לאשתמוטי מיניה הוי דרכי שלום כל כך דליקרי

משום עונג שבת דלא מתהני להו מיכלא ומשתיא תוך ג' ימים משום טרדא ופחדא דלבא, ולבתר תלתא ימי פרח פחדיהו ומקיימי ליה לעונג שבת.

דף י"ט ע"ב

שיג (רש"י ד"ה שמן של בדדין, והוא ניתן לבדדין. פי' הריטב"א דהוי מוקצה לשכרן של בדדין ודמי לתמרא דעיסקי.

שיד (תוס' ד"ה שמן, דמחמת קורות והעיגול שעליו לא היה ראוי בין השמשות, **פי' הריטב"א** דכיון דאיכא קורה עליהם אינו יכול ליטלו משם בבין השמשות, **והרשב"א** כתב דזיתים וענבים מרוסקין לא חזו למידי.

שטו (גמ', ותמרי דעיסקא רב אסר ושמואל אמר מותר. ועיין בשו"ע סימן ש"ח ס"א בהג"ה דכלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שלא יתקלקלו הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ובסימן ש"י ס"ב כתב **השו"ע** אין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה לשבת, דתמרים העומדים לסחורה מותר לאכול מהם בשבת, ומבואר דטעמא דתמרי דעיסקא מותר לר"ש משום דהוו אוכל.

שטז (תוס' ד"ה הני, תימה דבפ' מפנין. וברשב"א דף קכ"ח תי' דכל מה דאמרו התם דרב לא אסר אלא באכילה והתיר בטלטול, הוא רק בדבר העומד לאכילה משום דדי לו שאסרתו באכילה, אבל במה שאינו עומד לאכילה ס"ל כר"י אף לגבי הא דאסור לטלטלו.

שיז (גמ', וקמיפלגי בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון. כתב הרא"ש דהלכתא כשמואל דקאי כר"ש דלית ליה מוקצה, **ובקרנן נתנאל** ס"ק פ' הביא מח' הראשונים בזה ד"א דבמוקצה הלכתא כר"ש ובנולד הלכה כר"י דאסור.

שיח (במשנה אין צולין בשר. כתב הרש"ש דקאי על סוף מתניתין דלעיל דאמרו ושיון שטוענים קורות בית הבד וה"נ שוים שאין צולין בשר אלא כדי שיצולו מבע"י, ואף ב"ה מודו בה גזירה שמא יחתה בגחלים, ובזה א"ש דלא תיקשי דנקטו ושיון רק משום ב"ש.

שיט (רש"י ד"ה בית המוקד. שהכהנים מתחממים שם במדורת אש, **והרמב"ם** בפיהמ"ש כתב דהצורך לבית המוקד הוא משום האש של הקרבן דמצוה להביא מן ההדיוט, **ובגמ' לקמן** כ' ע"א דרש רב הונא מקרא דבכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד, ודחאו רב חסדא דפסוק זה לא נאמר אלא למישרי איברים ופדרים, ופירש"י שם דלא נאמר היתר זה אלא לצורך גבוה ולא לצורך כהנים, ולפירוש הרמב"ם צ"ל דלא נאמר היתר זה אלא כשמקיים מצוה לגבוה, דומיא דאיברים ופדרים אבל להדליק האש שיהא מוכן להביא אחר כך למזבח אינו אלא הכשר (ש.ב.).

דף כ' ע"א

שכ (ברש"י ד"ה בן דרוסאי, ומבשל בישולו שלישי. וברמב"ם פ"ט ה"ה נראה דהוא חצי בישול וכן פסק **השו"ע** בסימן רנ"ד ס"ב

ביארו דהאיסור משום שט, ולפי זה הא דמותר להפליג קודם ג' ימים הוא משום דכיון דאית ליה היכרא דהצריכוהו להפליג ג' ימים קודם, אין חשש שיבוא לעשות חבית של שייטין (**משנה ברורה** בסימן רמ"ח בהקדמה) **והרי"ף** הביא יש מפרשים דהוא משום איסור תחומין, וכגון שהספינה למטה מעשרה, **והרי"ף** הקשה על זה דכיון דיש כאן איסור דרבנן יהא אסור אף קודם ג' ימים, ועוד לדבר מצוה אמאי שרי והא העמידו חכמים דבריהם במקום עשה. **וע"כ פירש** דהאיסור משום עונג שבת, דכל שלשה ימים יש לו שינוי וסת מנענוע הספינה, כדכתיב יחוגו וינעו כשכור ולא יכלו למיעבד עונג שבת, ולפיכך לדבר מצוה שרי משום דפטור ממצות עונג דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכתב **הגאון רבי עקיבא איגר** דלדעת **הרי"ף** איירי באופן שאין איסור תחומין, וכן איירי באופן שקנה שביתה מע"ש ולפיכך אין בה משום איסור שט דעל ידי שקנה שביתה הספינה נחשבת כביתו ואינו נראה כשט. ובחתם **סופר** כתב ד"ל דלדעת **הרי"ף** אין גזירת שט אלא באופן שאסרו לקמן בדף קל"ט ע"ב במעברא שעוברת לרוחב הנהר, אבל הנוסע בספינה למרחק לא גזרו משום שט אלא משום תחומים. **ועיין בשו"ע סימן רמ"ח** סעיף ג' דלדעת **השו"ע** רק אם קנה שביתה ולא יצא מהספינה אחר כך מותר להתחיל להפליג, אבל אם יצא בינתים מהספינה אסור ליכנס בה בשבת להפליג דנראה כשט, ולדעת **הרמ"א** אם קנה שביתה אף על פי שיוצא בינתים מותר דלא נראה כשט.

שט (שם. והבעל המאור ביאר דהא דאין מפליגין הוא משום שמכניס עצמו למקום סכנה שיצטרך לחלל שבת, וה"ה לכל מקום סכנה שיצטרך לחלל שבת אסור ליכנס ג' ימים קודם השבת, דקמי שבתא מיקרי, ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש, ולפי זה **כתב הר"ן בשם הרמב"ן** דמותר להפליג בספינה שרובה עכו"ם והנכרים עושים מלאכה, דכיון דרובה נכרים, המלאכה הנעשית על שם הנכרים היא נעשית כמו שאמרו לקמן בדף קכ"ב ע"א במסיבה שרובה נכרים, והדליק נכרי את הנר שמותר לישראלים שבה להשתמש לאורה, דכיון שלא נעשית מלאכה באיסור מותר.

שו (ובעיקר דברי הבעל המאור עיין **בקובץ הערות** סימן כ"ג שהוכיח מדבריו דהאסור להכניס עצמו למצב של פקוח נפש הווי מדרבנן וראיה מהא דלצורך מצוה מותר, והקשה ע"ז דהא קי"ל בדדחיה היכי דאפשר לקיים שניהם אינו דוחה, וא"כ למה יהא מותר מדאורייתא להכניס עצמו בדחייה, **וע"כ** כתב דדעת בעל המאור דשבת הותרה אצל פקו"ג, אבל להסוברין דשבת דחויה אצל פיקו"ג י"ל דלהכניס עצמו לדחייה אסור מדאורייתא. עיי"ש.

שיא (גמ', ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת. עיין במשנה ברורה סימן רמ"ח סק"ג ובשעה"צ סק"א, דנחלקו האחרונים בגוונא דהאינו יהודי אומר לו להדיא שאינו מוכן לשבות בשבת, ורוב האחרונים הסכימו דהפסיקה היא רק למצוה בעלמא ולא לעכב.

שיב (גמ', אין צרין על עיירות של נכרים. פי' הרי"ף דהוא ג"כ

מזבח, אבל אם ירדו לא יעלו והיינו טעמא, דמשום הקרבן אין בהם מצות הקטרה. אבל בפסולים לאחר שנעשו לחמו של מזבח ופקע פסולין. שוב יש בהם גם חובת הקטרת הקרבן, ולפיכך אף אם ירדו יעלו, ובוזה מיושבת שפיר דעת הרמב"ם דאף הוא סבירא ליה דבמשלה בהם האור מקטירים בשבת, אבל רק כשעודם על המזבח מותר להפך בצינורא, אבל אם ירדו לא יעלו, וכוונת הרמב"ם הוא דבערב שבת בלבד אפשר להעלות על המזבח ולהקטיר אברי חול.

דף כ' ע"ב

שכו גמ', קנים שאגדן צריכים רוב וכו' גרעינין צריכים רוב. והרי"ף גרס במימרא דרב כהנא רק קנים שאגדן צריכים רוב, וכתב הר"ן דה"ה גרעינין בנתנן בחותלות דוקא צריכים רוב ואין חילוק בין קנים לגרעינים וכן כתב הרמב"ם בפ"ג משבת הכ"א. **שכו** שם. בקרבן נתנאל הקשה לדעת רש"י דרב כהנא מחלק בין קנים לגרעינים והוא דלא כרב הונא ודלא כרב חסדא. וא"כ מאי קאמר איתמר נמי דהא בחדא פליג עליה, ובנימוקי הגרי"ב דייק מדברי רש"י דגורס רב כהנא אמר ואינו גורס איתמר נמי ורב כהנא לחלוק על שניהם בא.

פרק במה מדליקין

א גמ', ולא בפתילת האידן אחוינא. בהגהות רא"מ הורוויץ הביא בשם הערוך שאין זו ערבה של לולב, אלא צפצפה דאישתני שמה ערבה, כמבואר לקמן סוף פרק שני, ולפיכך הוצרך רבין להראות לאביי דאי של מצוה היה בקי בה והוי ליה למימר ערבה של מצוה.

ב תוס' ד"ה ותנא, וי"ל דהוסיפו היינו טעמא מפני שאין מושכין השמן יפה. הקשה המהרש"א דהא לקמן בגמ' אמרו דהטעם לאיסור פתילות הוא מפני שהאור מסכסכת בהם, וכתב המהרש"א דאפשר דכוונת הגמ' כיון דהאור מסכסכת בהם אין השמן נמשך יפה.

ג בא"ד. הקשה המהרש"א אכתי מאי הוסיפו בהאי טעמא ומאי נפק"מ בהאי טעמא ואדרבה טעמא דצמר כוויץ עדיף טפי דהיה פשוט לתנא דמתניתין ולא הוצרך למיתני ובנימוקי הגרי"ב תירץ דנפק"מ להא דאמרינן בגמ' דכרך דבר שמדליקין בו גזרינן אטו ידליק בדבר שאין מדליקין בו בעיניה, וכתב הרשב"א שם דגזירה זו אינה שייכת אלא בדבר הראוי לפתילות אבל הנך דלא ראוי לפתילות לא שייך למיגור, ולפיכך כתב דמותר לכרוך פתילה שאין מדליקין בה בגמי ולהדליק בה, ובמרדכי סימן רס"ד נסתפק בזה וכתב הב"י בסימן רס"ד דגם המרדכי מודה בדבר שאינו ראוי לפתילה דמותר לכורכו ולהדליק בו, אלא דסבירא ליה דגמי הוי דבר הראוי לפתילה בפני עצמו, ולפי זה יש לומר דתנא דמתניתין דלא חשיב צמר ושער משום דלא חזי לפתילה כלל מותר לכרוך עליהם דבר שמדליקין בו ולברייטא דהוסיפו דאסור

להחמיר, דאסור לצלות בשר בצל וביצה, אא"כ נצלה מבעוד יום חצי בישול.

שכא תוס' ד"ה איבעיא, ובתו"ד אם כן עד שיקרמו פניה היינו כל פניה. ביאר המלא הרועים דליכא למימר דלרבנן כל פניה היינו המדובקים בתנור, דכיון דלא פירשו דבריהם ואמרו בסתמא עד שיקרמו פניה ע"כ משמע או כל פניה או אחת מפניה ואפילו העליון לבד. דאי כוונתם דוקא לאחד מפניה הו"ל לפירושי בהדיא.

שכב בא"ד, ומיהו בירושלמי. ביאר המהר"ם דכיון דחזינן דר"א להקל בא ולומר דא"צ שיקרום לגמרי כמו בלחם הפנים דלגבי שבת סגי בקרימה כל דהו, אם כן גם הא דקאמר בבירייתא כדי שיקרמו פניה המדובקים בתנור להקל בא, ולפי זה צ"ל דפנים המדובקים בתנור ממהרים לקרום, וא"כ הספק הוא בהיפוך ממה שפירשו התוס', אלא אי ר"א פניה המדובקים בתנור קאמר, אתי ר"א להקל ורבנן להחמיר דצריך כל פניה, ואי לצד האור קאמר אתי רבנן להקל דסגי בקרימת אחת מפניה. וכתב הגאון רבי עקיבא איגר בליקוטים דבתנור שאינו גרוף שיש בו עדיין אש, הצד שכלפי האור הוא נאפה תחילה אבל בתנור גרוף צד המדובק נאפה תחילה.

שכג תוס' ד"ה למישרי אברים ופדרים. ואם תאמר וכו', ועיין בתוס' יומא דף מ"ו ע"א בד"ה אבל שתירצו בשם הרב יוסף פורת, דלמישרי אברים ופדרים היינו של שבת, ומעולת שבת בשבתו ילפינן להתיר שחיטה וזריקה בשבת, ומהאי קרא ילפינן הקטרה אף על פי שאין מצותה דוקא ביום.

שכד בא"ד. וי"ל וכו' כשמשלה בהם האור מבעוד יום. בחידושי הגר"ח (סטנסיל) ביאר כוונת התוס' דהיכי דלא משלה בהם האור חובת הקטרת איברים ופדרים הוא משום חובת הקטרת הקרבן, ועל זה נאמר הפסוק "עולת שבת בשבתו" ולא עולת חול בשבת, אבל במשלה בהם האור ונעשה לחמו של מזבח, חובת הקטרתו הוא משום דיני מזבח דזה מרבינן מקרא דמושבותיכם דחיובי מזבח דוחים שבת. וכעין זה כתב גם הרשב"א לקמן בדף כ"ד ע"ב דאברים שמשלה בהם האור נעשו לחמו של מזבח, והווי כקרבן היום ודוחים את השבת דילפינן מבמועדו ואפילו בשבת.

שכה בא"ד. כתב הרמב"ם בפ"א מתמדיין ומוספין ה"ז, אברים של תמיד אין דוחין את השבת אלא בערב שבת בלבד מקטירין אברי תמיד של ערב שבת. ובמשנה למלך שם הקשה דמסתימת דברי הרמב"ם משמע דאפילו היכי דמשלה בהם האור אין מקטירין אברי חול בשבת. וא"כ יקשה קושיית התוס' לדעת הרמב"ם. ותירץ מרן רבי חיים הלוי סאלאוויציק דדעת הרמב"ם דהא דאמרו דפסולים שעלו על המזבח ומשלה בהם האור נעשו לחמו של מזבח ואפילו אם ירדו אחר כך יעלו, וזהו בצירוף חובת הקטרת הקרבן, אבל משום חובת הקטרה דלחמו של מזבח לא אמרינן אם ירדו יעלו, אלא דכל זמן שעודם על המזבח יש בהם חובת הקטרה שמהפך בצינורא ומקרבו אצל האש, וכמו דחזינן בגידין ועצמות שאין מקטירים אותם, ואם עלו לא ירדו, משום שנעשו לחמו של

משום האי טעמא, אסור אף לכרוך עליהם.

(ד) **תוס' ד"ה בעמרניתא.** והרשב"א תירץ עוד דיש לומר דלא מיקרי דבר היוצא מן העץ אלא דבר שיוצא מן העץ ע"י כתישה כגון פשתן, אבל עמרניתא דבשוכא באפי נפשה קאי ולא מימעט מדבר היוצא מן העץ.

(ה) **תוס' ד"ה עד כאן.** מסקנת דברי התוס' דמותר להדליק בנר שעוה ודלא בבני נרבונא, וביאור הגמ' לפי זה נראה דצריך לומר כמו שכתב הרשב"א דמהו דתימא לפתילה נמי לא, והיינו שאפילו עשה מן השעוה כעין פתילה דהיינו שעשה מהן כעין נרות של שעוה שלנו, קא משמע לן מכאן ואילך פסול שמנים, לומר שאינו אסור אלא בשנתן השעוה והזפת בנר כעין שמן, אבל כשעשה מהן פתילה מותר דנמשך הוא יפה אחר הנר. והוא הדין דהוי מצי למימר זיפתא איצטריכא ליה היכי דעשה מהם פתילות כעין נרות שלנו, אלא דהדרך לעשות כן בשעוה, ואין דרך לעשות כן מזפת.

דף כ"א ע"א

(ו) **גמ', קסבר כבתה זהחדשים לה.** וברש"י דילמא פשע ולא מתקן לה. הק' **הפני יהושע** אמאי לא כתב רש"י שמא ישכח מלתקן, ותי' דרש"י הכריח כן מקושיית התוס', שהקשו אמאי הוצרכו לומר טעם חדש על הא דאין מדליקין בהם בשבת, אמאי לא סגי בטעמא דכבתה זהחדשים לה וכ"ש דלטעם זה בשבת אסור, כיון דאם יכבה אי אפשר לתקן, ולפיכך פירש רש"י דכל החשש הוא שמא יפשע, אבל בשבת אם יכבה יהיה אונס ופטור.

(ז) **גמ', אבל עושין מהן מדורה.** עיין **רמ"א** סימן תרע"א ס"ד בדמדורה אין יוצאים ידי הדלקת נר שבת, ולפי זה צ"ל דהא דהוצרכו להשמיענו דמדורה מותר היינו מדורה שאינה לשם מצות הדלקת נר שבת והוא משום דהא דאסרו חכמים להדליק בשמנים ופתילות שאין השמן נמשך יפה הוא אפילו בנר שאינו משום הדלקת נר שבת אמנם לפימשכ' **הביאור הלכה** שם בסימן תרע"א אין כוונת הרמ"א לאסור מדורה בהדלקת נר שבת ולדבריו אין הכרח דאיירי במדורה שאינה לשם מצות הדלקת הנר, אבל באמת כן הביא **הבית יוסף** בריש סימן רס"ד בשם ספר **התרומה והסמ"ג** דכל נר שמדליק בבית אסור והביא דעת **ראב"י** דדוקא נר שאוכל בו והקשה ע"ז מהא דאמרו לקמן דנר חנוכה אי ס"ל דמותר להשתמש לאורה אסור להדליק בפתילות האסורות בשבת, ואף על פי שנר חנוכה מדליקים על הפתח מבחוץ ושם לא היו אוכלים.

(ח) **תוס' ד"ה מפני, באם יש רק נר אחד בבית כשר.** משמעות לשון התוספות הוא דאפילו אם הנר האסור הוא בחדר אחר ג"כ מותר דכתב שע"ז יזכור ולא יטה שאר נרות שבחדר ושבמרתף, ובאגודה שבת סימן כ"ט כתב דדוקא היכי דיש את שני ההיתרים שכתבו התוס' מותר, דהיינו דיש נר כשר בבית, וגם התשמיש שעושה א"צ נר, ועיין **באליהו רבה** סימן רס"ד סק"ג דהרמ"א פסק דתשמיש שא"צ נר מותר אפילו היכי דאין נר כשר, אבל תשמיש הצריך נר מותר רק אם יש נר כשר באותו החדר משום דהחמיר קצת לחשוש לדברי האגודה, אבל **המגן אברהם** פירש דברי

הרמ"א כדברי התוס' דאפילו בחדר אחר מותר.

(ט) **גמ', מפני שאין נמשכין אחר הפתילה.** וברש"י דאתי להטות, וברמב"ם בפיהמ"ש כתב דכיון דאין נמשכין אחר הפתילה חיישינן שיהא אור הנר חלש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור לפי שהעיקר אצלנו הדלקת נר בשבת מצוה, ובפ"ה **משבת ה"ח** כתב דאין מדליקין גזירה שמא יטה בהם בשעה שמשתמש לאורה. והגאון **רבי עקיבא איגר** על המשניות הקשה דהא ע"כ צריך לטעם שמא יטה דהא אסרינן להדליק נר חנוכה בשבת למ"ד מותר להשתמש לאורה, ובתפארת ישראל **בועז סימן א'** תירץ דדעת הרמב"ם כהתוס' שבת כ"ה ע"ב דהא דחיוב הדלקת הנר על מנת שלא יאכל בחושך, ואי ס"ל דמותר להשתמש לאורה א"צ נר אחר במקום סעודה, כיון שלא יאכל בחושך, וא"כ יש לחשוש שמא האור יחלש ויניחנו ויצא ותתבטל תקנת נר שבת.

(י) **גמ', מ"ט לפי שאין מדליקין.** ופירש"י וגורנין הא אטו הא, והרמב"ם פ"ה משבת ה"ט כתב, שמנים שאין מדליקין בהם אפילו ערבן בשמנים שמדליקין בהם לא ידליק מפני שאין נמשכים, וכן כתב הר"ן דאין מדליקין בהם גזירה הא אטו הא א"נ לפי שאין דולקים היטב.

(יא) **גמ', לא להקפות.** ופי' רש"י סומך עליה הפתילה להציפה שלא תטבע בשמן, והרמב"ם פ"ה משבת ה"ו כתב דאם כורך כדי להקשות הפתילה שתהא עומדת ולא תשתלשל למטה מותר ובמגיד משנה כתב דרש"י פי' כהרמב"ם, אבל במשנה למלך כתב דמדברי רש"י נראה דדוקא תחת הפתילה מותר אבל אם כרך סביבו אף שנתכוין להקשות הפתילה אסור עיי"ש והרי"ף פירש דלהדליק אסור אבל לעבות ראש הפתילה להרבות אורה מותר.

דף כ"א ע"ב

(יב) **רש"י ד"ה ואסור להשתמש לאורה.** שיהא ניכר שהוא נר מצוה, ולקמן כ"ב ע"א אמרה הגמ' דאסור להשתמש לאור נ"ח משום בזוי מצוה, וכתב **הבעל המאור** דהא דאמרו לקמן דאסור להרצות מעות כנגד נ"ח היינו דווקא בתשמיש רשות, ומה דאמרו כאן בגמ' דאסור להשתמש לאורה היינו אפילו תשמיש דמצוה, כגון סעודת שבת אסור, ולפיכך אין לחוש שמא יטה, ודעת הר"ן דאין בזה מחלוקת וכולי עלמא ס"ל דאף תשמיש מצוה אסור, והא דאמרו לקמן דאסור להרצות מעות כנגד נ"ח אתי למימר דאפילו תשמיש קל של ריצוי מעות אסור, וביארו הר"ן והבעל המאור הא דאסור אפילו תשמיש דמצוה הוא משום דכיון דאתי על נס שנעשה במנורה תקנוה כמנורה שאין משתמשים הימנה.

(יג) **תוס' ד"ה דאי, הרמב"ם** בפ"ד מחנוכה ה"ה פסק, דאם עבר זמן שתכלה רגל מן השוק אינו מדליק, ובמגיד משנה שם הביא דיש שחולקין עליו וס"ל דמדליק כל הלילה דכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה אלא שלא עשה מצוה כתיקונה. וכ"כ הרשב"א.

(יד) **גמ', א"נ לשעורא.** וברש"י שיהא בה שמן כשיעור הזה, והרא"ש הוסיף דלאחר שיעור זה מותר לכבותה או להשתמש לאורה.

(ט) גמ', נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה. כ' המ"א סימן תרע"א ס"ו וז"ל, נ"ל דאם דר בעליה מניחה בחלון אפילו הוא למעלה מי'.

(כ) גמ', שם. הקשה בשו"ת פנים מאירות סימן מ"ז, לפי מה שפסק הטור חו"מ סימן תי"ח, דהלכה כת"ק דחנווני שהניח נר חנוכה מבחוץ חייב, אלמא ס"ל דאין מצוה להניחו בתוך י' טפחים, דאם היה מצוה היה פטור, והאיך פסק הכא דמצוה להניחו בתוך י', ותי' בשבות יעקב (הובא בשע"ת סימן תרע"א סק"ח) דרבנן לא פליגי אר' יהודה שאין מצוה להניחו בתוך י', אלא דסברי דאף על פי שיש מצוה והניחו ברשות, אין מה שהניחו ברשות פוטרו מלשלם.

(כא) גמ', שם. באלהו רבא סימן תרע"א הביא בשם ספר סדר היום שמצות נר חנוכה לכתחילה הוא למעלה מעשרה, עד י"ח טפחים, שכן היה גובהה של מנורה, והקשה הא"ר מנלן לומר שצריך למעלה מעשרה דווקא, ותי' השע"ת בסק"ח בשם ספר מחזיק ברכה דכיון דהרי"ף והרמב"ם השמיטו ההלכה של להניחה למטה מעשרה, ממילא מסברא יש לדמותו לסוכה ולמבוי שצריך למעלה מעשרה, וע"ש עוד שהביא מספר טור ברקת דמצוה להניחה מעט למעלה משבעה טפחים.

(כב) גמ', שם. הטעם שצריך להניחה למטה מעשרה כ' הרא"ש משום פרסומי ניסא טפי, דנר העשוי לאורה אין דרך להניחו כ"כ למטה. וכן משמע במרדכי, ולפי זה כ' דעכשיו שאנו נוהגים להדליק בפנים נראה דאין קפידא ואפשר להניחה למעלה מי', דלבני ביתו יש פרסומי ניסא בכל גוונא. אכן הטור סתם בזה, וכ' המשנה ברורה ס"ק כ"ז שמשמע דס"ל שאין לחלק בזה, ומנהג המדקדקים להקפיד בזה, עכ"ד.

דף כ"ב ע"א

(כג) גמ', נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי. כ' הטור בסימן תרע"א בשם ר"י הלוי, דדוקא כשמניחו בחוץ, אבל אם מניחו בביתו כשר אפילו למעלה מעשרים אמה, דכן מצינו בסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך כשר אפילו למעלה מכ' אמה משום דשלטא ביה עינא, ודחה הטור דלא דמי, דהתם בעינן שישלטו עיניו בגג, וכיון שהמחיצות מגיעות לגג שולטות עיניו בגג, אבל הכא שצריך שישלטו עיניו בנרות, אינו יכול לשלוט בנרות מחמת שהקירות סמוכות לתקרה, דמאי מהני לזה שהקירות סמוכות לגג. והב"י בשם מהרי"א כתב לבאר דברי הר"י הלוי, דהסברא בסוכה שהאור מזיק לעיניים ולכן אין יכול לראות הסכך, ואם הדפנות מגיעות לסכך יכול לראות, כיון שאין הפסק אויר וממילא אין האור נכנס שם, וה"ה הכא באופן שאין אויר מפסיק בינו לנרות יכול לראותם אפילו למעלה מכ'. ועיין ט"ז סק"ה שדחה דברי המהרי"א.

(כד) תוס' ד"ה נר חנוכה דלמעטה ולהניחה כמו שהיא דולקת אי אפשר כדמוכח לקמן. והיש"ש ס"פ הכונס מפרש דגם למ"ד דהנחה עושה מצוה, לא מהני אם הדליקה בתחילה למעלה מכ'

(טו) גמ', מצותה משתשקע החמה, כתבו הר"ן והרשב"א דיכול להקדים גם קודם השקיעה עם חשיכה, וראיה מע"ש שא"א להדליק לאחר השקיעה אלא עיקר מצותה לחייבו להדליק אינו אלא משתשקע החמה (רשב"א) ובבית יוסף ס"ס תרע"ב הביא בשם מהרי" אבוהב דאם הוא טרוד יכול להדליק מפלג המנחה דלא חמיר מהבדלה.

(טז) תוס' ד"ה והמהדרין. דעת התוס' דהמהדרין מן המהדרין לא יכלו לקיים את המהדרין נר לכל אחד ואחד, כי יחשבו שיש בני בית כמו הנרות, והרמב"ם בפ"ד מחנוכה ה"ב כתב, מהדרין מן המהדרין כיצד, הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובלילה השני עשרים ובליל שלישי שלשים עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות ובהלכה ג' כתב דמנהג פשוט בכל ערינו בספרד שמדליק נר אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך עד שבלייל שמיני מדליק שמונה ואפילו אם רבים בני הבית וכמו שכתבו התוס', ובדרכי משה סימן תרע"א הביא בשם מהר"א מפראג דלדידן שמדליקין בפנים אף לדעת התוס' המהדרין מן המהדרין מדליקים גם נר לכל אחד ואחד, כיון דבבית יודעים כמה בנ"א יש ואיכא היכרא, וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם יש בבית, ועוד מאחר שמדליקין בפנים כל אחד יוכל להדליק במקום אחר וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא הכירא כשמוסיף והולך בשאר הלילות. אבל כשמדליקין בחוץ צריכים כולם להדליק בטפח הסמוך לפתח ומשו"ה לא יהי' היכר. ובשו"ע סימן תרע"א ס"ב פסק כהתוס' וכמו שכתבו הרמב"ם שזהו המנהג בערי ספרד, והרמ"א פסק כמהר"א מפראג וכתב דיוהרו ליתן כל אחד נרותיו במקום אחר.

(יז) גמ', והמהדרין נר לכל אחד ואחד. עיין רמב"ם פ"ד מחנוכה ה"א וה"ב שכתב, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית, ובהלכה ב' כתב עד שנמצא בליל שמיני מדליק שמונים נרות, ונראה מדבריו דהמהדרין נר לכאור"א היינו שהבעה"ב מדליק נרות כמנין אנשי הבית, אבל מדברי המהר"א מפראג (הובא בדרכי משה סימן תרע"א) נראה שהמהדרין, כל אחד ואחד מדליק, שכתב וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד, וכן פסק הרמ"א סימן תרע"א ס"ב שכל אחד מבני הבית מדליק. ובספר משמרת מועד דייק כן מלשון רש"י שכתב והמהדרין אחר המצוות עושין נר לכאור"א, ומדלא כתב המהדרין במצוות, וכתב המהדרין אחר המצוות מבואר דפי' לשון מהדרין דהוא לשון הידור וחיזור אחר המצוה, והיינו שמקיימים עוד מצוה והיינו שכל אחד מדליק וזוכה בעצמו במצוה.

(יח) תוס' ד"ה מצוה, ואמרינן גמי נר שיש לה שני פיות וכו'. ועיין רש"י לקמן דף כ"ג ע"ב ד"ה שתי פיות דפירש דקאי אמהדרין העושים נר לכל אחד ואחד, ובזה מיושב קושיית תוס'. וכתב המהרש"א דהתוס' לא ניחא להו לפרש דקאי אמהדרין, דאי קאי אמהדרין, הו"ל לגמרא לומר נר שיש לה ב' פיות עולה לאיש ולביתו, וכלישנא דקאמר הכא, ועוד דלדעת התוס' לעיל בד"ה והמהדרין, המהדרין מן המהדרין לא הדליקו נר לכל אחד ואחד.

דברי רש"י, דבשעה שמדליק נר זה מנר זה אזי אין הנר שמדליקין ממנו דולק יפה מחמת שזה סותמו ועומד בפניו [וכוונתו צ"ע]. ובסוף דבריו כתב שאולי זו כוונת רש"י. והשפת אמת כתב לבאר דברי רש"י דטעמא דאכחושי מצוה, משום דאבוקה פסול לנר חנוכה והפוסקים כתבו דב' נרות מדובקין הוי אבוקה, ועל כן כשמדליק מנר לנר באותה שעה הרי היא אבוקה, וזהו אכחושי מצוה דבאותה שעה נפסלה המצוה, ונראה דכוונתו דגם מה שכתב רש"י בלשונו "דמחזי" אינו שנראה כאילו עושה הכחשה למצוה, אלא דסבר דבאותו רגע עצמו שלוקח האש מהנר הדולק, הנר הנדלק נעשה אבוקה, ואף שאין כאן פסול במצוה כיון שמפריד מיד הנרות, (דבלאו הכי נימא שאינו יכול להדליק נר חנוכה אף מנר של חול דהאבוקה פסל את המצוה) אבל כיוון שנראה בעין דברגע לקיחת השמן אינו מקיים מצוה, ונשאב שמן דמצוה המראה הוזה הוא בזיון למצוה.

דף כ"ב ע"ב

(ג) גמ', גזירה שמא לא יכוין משקלותיו. עיין במש"כ הרמב"ם פ"ג מהלכות מעשר שני ה"ט ובלחם משנה שם ביאר דעת הרמב"ם דס"ל דהא דאמרו מעשר שני אין שוקלין כנגדו דיגרי זהב, איירי בפירות מעשר שני, והגזירה היא משום דהפירות תמיד הולכים וחסרים כי מתייבשים או מרקיבים או עכברים אוכלים מהם, וכשיכוין משקל אלו הפירות וידע שמשקלם עשרה ליטרין, ישקול מכאן עד חודש מעות כנגד ויחשוב תמיד שאם המשקל כנגד הפירות, הרי יש בידו עשרה ליטרין ובאמת הרי הפירות כבר נחסרו, והמשקל דהיינו המעות שכנגדו חסרים ויבוא להוציא מעשר שני לחולין בפחות מדמיו, ואף אי גרסינן סלע של מעשר שני אין שוקלין כנגדו י"ל דגזרו סלע אטו פירות.

(ד) תוס' ד"ה ובה היה מסיים, אם כן גם השאר ידליק ממנה ומאי פריך לרב. והריטב"א תירץ דלהדליק אחרים צריך מנר המערבי עצמו, דלגבי אחרים ילפינן מקרא להעלות נר תמיד דצריך שיהא במנורה נר קבוע להעלות נר דהיינו להדליק לאחרים.

(ה) גמ', היה תפוש נר חנוכה. פירש רש"י משהדליקה עד שכבתה. ובט"ז סימן תרע"ה סק"ג דייק מדבריו דאם אוחוזה בידו זמן קצר ואחר כך מניחה כשהיא דולקת יצא, ובמשנה ברורה שם סק"ז הביא דכמה אחרונים מפקפקין בזה ודעתם דאין להדליק עד שיהיו מונחים תחילה במקומם.

(ו) גמ', הדליקה בפנים והוציאה וכו', התם נמי הרואה אומר. הרי"ף והרא"ש כתבו דהדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא שהרואה אומר לצורכו מדליקה, והק' הב"ח סימן תרע"ה, דהא אנן קיי"ל הדלקה עושה מצוה, ומבואר בגמ' דלמ"ד הדלקה עושה מצוה א"צ לטעם שהרואה אומר, דלא יצא, משום דהדלקה במקומה בעינן, ותירץ דאחר שתיצא הגמ' דהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה ובאידך מימרא דרבא ע"כ צ"ל מטעם דהרואה אומר, אם כן משמע דלא ס"ל הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן אלא משום הרואה אומר לצורכו מדליקה, אבל הרמב"ם פ"ד ה"ט

ואחר כך מיעטה, דהרואה אומר לצורכו הדליקה.

(ז) גמ', מזוזה מימין ונ"ח משמאל. הר"ן הביא בשם י"מ דאי ליכא מזוזה בפתח זה מניח הנר חנוכה מימין כדרך כל המצוות. ובמשנה ברורה סימן תרע"א ס"ק ל"ד הוסיף דיש עוד טעם לתת בימין כשאין מזוזה משום פרסומי ניסא שהכל פונים לצד ימין.

(ח) גמ', כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין, ובשאלות פרשת וישלח סימן כ"ו הוסיף ובעה"ב בטלית מצויצת ביניהם.

(ט) שם, עיין לחם משנה פ"ד מחנוכה ה"ד דאפשר דאין דין נר חנוכה משמאל לעיכובא, וכן פסק המשנה ברורה בסימן תרע"א סק"ג.

(כח) גמ', ושפך וכסה. עיין בשאגת אריה ח"א סימן מ' דמפסוק זה ילפינן איסור ביזוי מצוה דהוא איסור דאורייתא, וכן דייק החי אדם כלל ס"ח סעיף ב', מדברי רש"י בד"ה אבוהון דכולהו דם דהוא מדאורייתא.

(כט) תוס' ד"ה סוכה. אבל השתא אסרינן אפילו נפלו ואפילו בחוה"מ. כתב המהרש"א דכוונת התוס' לצדדין, דהיינו אפילו נפלו בשבת ויו"ט ומשום מוקצה, ואפילו בחוה"מ ולא נפלו ומשום ביזוי מצוה, ובנימוקי הגרי"ב הביא דמדברי רש"י לקמן מבואר דבחוה"מ שייך ג"כ מוקצה ועיין בט"ז או"ח סימן כ"א סק"א.

(ל) תוס' ד"ה אבוהון דכולהו דם, הא דלא קאמר אבוהון דכולהו עצי סוכה, הגאון רבי עקיבא איגר תמה על קושית התוס', דהא מהאי קרא דעצי סוכה, אסרינן אפילו בנפל ואפילו היכי דליכא ביזוי מצוה, וע"כ דהתם משום גזירת הכתוב ולא משום ביזוי מצוה.

(לא) גמ', אין מדליקין מנר לנר. ופירש"י דאיירי בנר חנוכה. והקשה השפת אמת אמאי לא כתב דגם בנר שבת אסור, ועי"ש שהאריך לבאר. ובתו"ד תירץ, כיון דנר שבת עיקרו לתשמיש לא שייך ב' ביזוי, א"נ כיון דנר שבת מדליק בע"ש ובאותה עת הווי רק הכשר מצוה שידלק בשבת, לא שייך ביזוי מצוה במעשה ההדלקה, ולפי זה כתב דבשבת שבחנוכה דמדליקים ביום, אולי יהי' מותר, אמנם בסוף דבריו כתב, דנ"ל עיקר כהתרומת הדשן שהביא הט"ז בסימן תרע"ג דהדלקת נר חנוכה בע"ש דינו לכל הדברים כמו לילה ממש, ומשו"ה אי כבתה אין זהחדשים לה, ולפי זה בודאי א"א להשוות לנר שבת דהא ההדלקה אף בעוד יום היא עצם המצוה, וע"ע במשנה ברורה סימן תרע"ד סק"ה דבנר שבת אין איסור להדליק מנר לנר.

(לב) גמ', משום אכחושי מצוה. פי' רש"י וז"ל, דמחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו. והק' המלא הרועים דאי איירי כשיש שיעור בשמן יותר משיעור הדלקה, הא אפילו לכתחילה מותר לכבותו, ופשיטא דמותר ליטול ממנו שמן, ואי לא נשאר שיעור הדלקה מ"ט דשמואל דשרי, הרי בעינן שיעור להדלקה, ותירץ דאיירי כשאין אלא שיעור הדלקה בצמצום ונחלקו רב ושמואל אי דבר שאינו מתכוין אסור, דרב לשיטתיה דמותר, והקשה על זה דלקמן אמרו מאי בינייהו והוי ליה למימר היכי דאיכא שיעור אף אחר ההכחשה. וע"כ כתב לפרש לולי

מא) גמ', אכסנאי חייב בנר חנוכה. פירש הר"ן דקמ"ל דחייב אף על פי שאין לו בית, וברא"ש כתב דהחידוש שאינו יוצא בנר של בעה"ב דלא הוי בכלל נר איש וביתו, והמאירי הביא בשם חכמי התוספות דה"ה שני בעלי בתים הדרים בבית אחד וסמוכים על שולחן אחד, אפילו בן גדול נשוי בבית אביו דצריך להדליק או להשתתף, והמאירי פליג, וכ' דרך זרים שאינם מכלל בני הבית צריכים להשתתף, ועיין מג"א סימן תרע"ז סק"א שהביא מתשובות רש"ל שגם בחורים צריכים להשתתף וכתב דאפשר שדוקא כשאוכל בפני עצמו אבל אם סמוך על שולחן בעל הבית הוא בכלל בני ביתו.

מב) גמ', משתתפנא בפריטי. כתב הר"ף דה"מ בלא פתח לעצמו, אבל אית לי' פתח לעצמו חייב להדליק משום חשדא, ועיין במג"א סימן תרע"ז סק"ב ובמחצית השקל, דאפילו פותח לו פתח בפני עצמו באותו צד שהבעה"ב הדליק, דבכהאי גוונא בעלמא לא חיישינן לחשדא כמבואר לקמן בגמרא, הכא גבי אכסנאי חיישינן, דהרואים שיש שם אורח יחדו באורח שלא הדליק, ובביאור הלכה שם בד"ה פתוח מסתפק אי מיירי דוקא כשהאורח יש לו חדר נפרד ובחדר זה פתוח פתח, אבל אי יש לו זווית שמיוחד לו ושם יש לו פתח לעצמו בזה לא חיישינן, והביא מהשבה"ל ב' דעות בזה.

מג) גמ', משתתפנא בפריטי. כתב המאירי דסגי במה שמקנה לו חלק בשמן ע"י הפרוטה, וכ"כ המשנה ברורה בסימן תרע"ז סק"ג בשם המאירי דאין צריך האכסנאי ליתן כל חצי הוצאת הנרות, וסגי במה שקונה חלק בשמן ע"י הפרוטה. ועיין בב"ח בריש סימן תרע"ז שהביא בשם האגודה דצריך להוסיף הבעה"ב מה שנתן לו האכסנאי, ופירש הב"ח דהטעם הוא, דאם לא יהא ניכר שהוסיף יבוא לחשוד האכסנאי שלא נשתתף, ולפי זה כתב דאפילו הוסיף מקצת דע"ז ניכר שהוסיף סגי בזה דכבר אין בזה חשד, ובאלוהו רבה סק"ב פירש דברי האגודה, דסבירא ליה דהמדליק מחויב ליתן שמן כשיעור חצי שעה מממון שלו, ואם אינו מוסיף שמן בשביל האורח נמצא שהשתמש בשל האורח ולא הוציא מממנו, ובתשו' הרשב"א סימן תקמ"ב כתב שה"ה אם הבעה"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה שרי והביאו המשנה ברורה (סימן תרע"ז סק"ג).

מד) רש"י ד"ה הרואה, דלא הוזהק ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או יושב בספינה. ובמרדכי סימן רס"ז כתב בשם רש"י דאף אי עתיד להדליק אינו מברך על הראי', בהגהות הגר"א בשו"ע סימן תרע"ז סק"ג כתב דנראה מדברי רש"י דאף אם אשתו מדלקת עליו בביתו מברך ברכת הרואה, כיון דהוא לא מדליק, וכן מבואר במרדכי הנ"ל, אבל הרשב"א והר"ן כתבו דברכה זו נתקנה למי שלא הדליק ואין מדליקין עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק באותה הלילה.

מה) שם. כתב המאירי מי שאין לו להדליק ואינו במקום שיהא אפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה ניסים ושהחיינו בלילה ראשונה ושעשה ניסים בכל הלילות והדברים

כתב טעמא דהדליקה בפנים והוציאה לחוץ אין צריך לטעם דהרואה אומר, ופסול משום דהדלקה במקומו בעינן, ונפק"מ בנר שבת דאין לחוש משום הרואה, לדעת הרמב"ם צריך הדלקה במקומה ולדעת הר"ף והרא"ש א"צ, ועיי"ש דאמנם הביא דעת המרדכי והאגודה, דגם בנר שבת צריך הדלקה במקומה, והשפת אמת כתב ליישב, דבהו"א דלא ידעה הגמ' סברת הרואה אומר הוכרחנו לומר דאי הדליק בפנים שלא בשעת הסכנה לא יצא יד"ח, אבל למסקנה דאמרו טעם דהרואה אומר לצורכו מדליקה, ס"ל דאף שלא בשעת הסכנה אי מדליק בפנים יצא וכן משמע לשון הברייטא דלעיל שאמרו מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

לז) תוס' ד"ה דאיבעיא, הק' המהרי"ט בחי', אמאי לא כתבו דהנפק"מ נמי דלא בעי להגביהה ולהניחה כדלקמן, ותירץ דאין הכי נמי דגם זו נפק"מ, אלא דכוונת התוס' היא לומר דהספק לא נשאל לענין להדליק מנר לנר אלא לנפק"מ דחש"ו, א"נ אי בעינן להגביהה ולהניחה, דאל"ה לא הו"ל למימר חזינן אי הדלקה עושה מצוה אלא הו"ל למימר היינו בעיין.

לח) תוס' ד"ה מאי הוי עלה, תימה מאי קא מיבעיא ליה. בפני יהושע תירץ עפ"י מה שכתבו התוס' לעיל, דקושיית הגמ' למאן דאמר דנר של פרקים היה, וא"כ אפשר לומר דהגמ' בעי מאי הוי עלה, ואינו חושש לראיה מנר מערבי, דאפשר דרב קאמר להך מימרא מפרש הברייטא כמאן דאמר מנורה של חוליות היתה ולא קביעי נרות, ולא קשיא מידי.

דף כ"ג ע"א

לט) גמ', מכבה ומגביה ומניחה וחוזר ומדליקה, והקשה התוס' ד"ה מכבה וכו', אמאי מכבה וחוזר ומדליק בהגבהה סגי כיון דהנחה עושה מצוה דאטו מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה חש"ו, ותירץ בשם ריב"א דמיירי שהדליקה מתחלתה לצורך שבת ולכך גרע מהדליקה חש"ו דהתם שמדליקה בעתה ניכר הדבר שהוא מדליקה לשם חנוכה. אמנם רש"י בד"ה דולקת, פי' שהדליקה למצות חנוכה בערב שבת ומה יענה לקושיית התוס', נוי"ל דבריו דהגריעותא מהדליקה חש"ו, משום שהיתה דולקת כל היום איכא למטעי שהיתה דלוקה לשם שבת, אף שהדליקה לשם חנוכה, מה שאין כן בהדליקה חש"ו היינו ממש בלילה זה לשם חנוכה, וליכא למטעי שהדלק לשם שבת (י.ס.).

מ) רש"י ד"ה משוך נהוריה, אינו ממחר לכלות כשמן זית. ועיין בתוס' שכתבו דאיירי בנר חנוכה, אמנם אינהו גרסי "דנפיש נהוריה טפי" והיינו שאורו יותר חזק והווי שפיר, אבל דברי רש"י צ"ע, דבנר חנוכה מה מעליותא איכא בזה שדולק יותר זמן, דע"כ מיירי שנתן שמן כשיעור של עד דכליא רגלא דתרמודאי, וא"כ אין מעליותא בזה שדולק טפי. ואולי דרש"י פירש דקאי אנר שבת, ובזה וודאי שיש מעליותא שדולק זמן רב משום שלום ביתו. ועוד י"ל דאף אי ילמד דאיירי בנר חנוכה עדיין שיש הידור במה שמאריך הפרסומי ניסא.

הורביץ דהא דאינו יוצא אפילו לאחד, דוקא אי הדליקו בב"א אבל אי בזה אחר זה יצא הראשון למ"ד כבתה אין זקוק לה עיי"ש, **ובמנחת שלמה** ח"ב סימן נח אות ב' הקשה עליו הא לא חלקו בזה בהלכה, וכתב לחלוק עליו דהווי מדליק ע"מ לכבות ובכחאי גוונא לא יצא עיי"ש שהאריך.

(ג) **גמ'**, **נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף**, הר"ן הקשה איך דחינן קידוש היום דאורייתא משום נר שבת דרבנן, ותיירץ דאפשר לקדש על הפת ורק מצוה מן המובחר ביין, וכ"כ **הריטב"א** וכתב עוד דאפשר דיוצא בקידוש של תפילה כמו שיוצאים ביום הכיפורים, ועיין **בתוס' שבוועות** דף כ' ע"ב דכתבו דקידוש דאורייתא, אבל על היין אינו אלא מדרבנן, א"נ אפילו אי נימא דזכרהו על היין הוא מדאורייתא, הא דמברך צריך שיטעום הוא מדרבנן.

(נד) **גמ'**, **נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא**. בספר **עמק ברכה** עמוד ס"ט הקשה הא תדיר הוא דין מן התורה כדאמרינן בובחים, ותיירץ דמן התורה צריך להקדים תדיר אבל לדחות מצוה אחרת מפניה זהו רק מדרבנן, ופרסומי ניסא עדיף, ועוד תירץ דגם פרסומי ניסא הוא מן התורה כמו שכתב רבינו יונה במנין המצוות שיש מצוות עשה לזכור חסדי ה'.

(נה) **גמ'**, **הרגיל בנר**. **וברש"י** מבואר דהיינו נר שבת וחנוכה, **וברא"ש** כתב הרגיל בנר חנוכה **ובהגהות הגר"א** על הראש יוסף דה"ה נר שבת, ובהגהות **מהר"ץ חיות** הביא בשם ה"ג דהרגיל קאי אנר חנוכה ועוד עיין לקמן אות נז. עיין **מהרש"א** שהעיר מ"ט נשתנה הלשון הכא "הרגיל" ובשאר "הזהיר", ותיירץ דמדובר בנר שבת וכיון שאין המצוה עליו הוא מרגיל לאשתו, ובאמת על אשתו אמרה המשנה לקמן במשנה לשון זהירות, אבל בשאר הרי הוא מצוותו ושייך לשון זהיר.

(נו) **גמ'**, **הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה**, ואין להקשות על מה שפי' **המהרש"א** ברכות נז: בחידושי אגדות, על הגמ' התם, דג' דברים מרחיבין דעתו של אדם דירה ואשה נאה וכו', דהיינו שמרחיבין דעתו ונעשית נפשו רחבה למהדר אחרי תענוגי העוה"ז וכנפש רחבה דבלעם. דכאן חזינן שבזכות המזוזה "זוכה" לדירה נאה משמע שזה ענין טוב, דהתם מה שרוצה הוא עניני עוה"ז אלו לשמם, ועל כן התוצאה היא הרחבת הדעת שמשמעותו נפש רחבה ומגושמת. מה שאין כן הכא מי שזהיר במזוזה הרי ידע משמעות המצוה וכמו"ש הרמב"ם בסוף פ"ו מהל' מזוזה, חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכלל תמיד (ועתה מבאר מה הוא ענין הזהירות) וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה, ויזכור אהבתו, ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, (לצאת מאהבת תענוגי העוה"ז) וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים, וכו' עכ"ל, וזהירות זו היא "המזכה" לאדם בית שמהווה כלי להתחייב במזוזה ולהשיג כל המעלות הללו.

(נז) **גמ'**, **חזא דהוה רגיל בשרגי טובא אמר תרי גברי רברבי וכו'.**

נראין, ועוד כתב דמי שהיה בכפר שאינו מדליק ואינו רואה כגון כפר של גויים, יש מחייבים אותו להדליק שלא נפטר מהדלקה אחר שאינו רואה במקומו שום הדלקה, ואין הדברים נראין.

(מו) **גמ'**, **ליל שני מדליק מברך שתים**, **כתב הטור בסימן תרע"ז** דאם לא בירך זמן בליל ראשון כתב א"א הרא"ש ז"ל דמברך בליל שני או אימתי שיזכור, והביא **המשנה ברורה בשם הלבוש וישועות יעקב** דהיינו באיזה לילה שיזכור יברך "בשעת ההדלקה", ואם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך עוד בלילה זה, **ובשער הציון** ס"ק ג' נסתפק אם נזכר בליל שמיני אחר ההדלקה אם יכול לברך, דיש לומר דצריך לברך שהחיינו על עצם הזמן שנעשו בו ניסים ונפלאות, אלא דלכתחילה סמכו על זמן ההדלקה, והביא ראייה מדברי המאירי שהבאנו באות הקודמת, שמברך אף לאחר ההדלקה.

(מז) **גמ'**, **והיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור**. דעת הרמב"ם בספר המצוות שורש א' דעל כל דין דרבנן עוברים בלא תסור, **והרמב"ן** בהשגות פליג עליה וסבירא ליה דלא תסור הוא רק כשרבנן מפרשים את דין התורה.

(מח) **גמ'**, **רבא אמר רוב עמי הארץ מעשרים הם**, ומבואר דדעת רבא דעל ספק דדבריהם מברכים. **והר"ן** כתב די"א דסברת רבא הוא משום דחייבוהו חכמים מספק לקיים המצוה דאורייתא צריך לברך, ולפי זה ה"ה בספק נטל לולב ביום ראשון שהוא מן התורה ספק לא נטל כיון שהוא צריך לחזור ולטול צריך לברך, ויש אומרים דדוקא בספק דדבריהם מצריך רבא לברך, דכיון דרבנן תקנו לחוש לספק זה, הוה ליה כודאי דדבריהם, אבל ספק נטל לולב, חוזר ונטל ואינו מברך, כיון שאין בזה תקנה דרבנן לחזור אלא דחוזר מספק.

(מט) **גמ'**, **שיש לה שני פתחים צריכה ב' נרות**, וכתב הר"ן ומסתברא כיון דאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא.

(נ) **גמ'**, **ומנא תימרא דחיישינן לחשד**, ולכאורה צריך עיון מאי שנא שהקשתה הגמ' זאת כאן הא מצינו בכמה מקומות בש"ס דחיישינן לחשד כגון בגמ' ברכות ג' ע"א לענין חורבא, ועיין **בתוספות הרא"ש** בד"ה ומנא תימרא, שכתב "שחושדין אותו שלא קיים המצוה" אבל חשד ממון אשכחן טובא כדאמרינן פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן, ולפ"ז נתיישב גם מה שהקשינו דלחשוד על אי קיום מצוות היכא שאין לתלות במשהוא היא שאלה גדולה.

דף כ"ג ע"ב

(נא) **גמ'**, **עשאה כמדורה**, **ובר"ן** הביא בשם **בעל העיטור** דאם הרחיק אצבע בין פתילה לפתילה, אינו נעשה כמדורה ויוצא יד"ח. **והריטב"א** כתב דמהא דלא אשכח רבא תקנתא אלא לכפות עליה כלי ש"מ דלא סגי בהרחקת פתילות כסברת בעל העיטור ז"ל.

(נב) **שם גמ'**, **אפילו לאחד אינו עולה**, עיין בהגהות הגר"מ

שלמה מ"ט לא מיבעיא נמי בפורים, וביאר על פי מה שכתבו תוס' ד"ה מהו להזכיר וכו' שבתפילה פשיטא ליה שמזכיר כיון דהוה בציבור ויש פרסומי ניסא, מה שאין כן בברכת המזון, ולפי זה פורים שכתוב "משפחה ומשפחה" ורש"י על המגילה פירש שמתאספים יחד ואוכלין ושותין יחד, י"ל דפורים פשיטא ליה שצריך להזכיר בבהמ"ז כיון שגם בבית יש פרסומי ניסא כמו בבית הכנסת.

ס' גמ', מהו להזכיר של חנוכה וכו' **אמר רב הונא אינו מזכיר ואם בא להזכיר וכו'.** וכתב **הריטב"א** ופשיטא שאם לא אמר אינו חוזר שהרי אינו חייב להזכיר, ואפילו בתפילה דאסיקנא דחייב להזכיר וכו' אין מחזירין, וכן כתבו **התוס'** לקמן ד"ה דתני וכו' והביאו כן **מתוספתא** דברכות פ"ג ה"ד. אמנם **המרדכי** כאן סימן רע"ט הביא **מהראב"י** (ברכות סימן קל"א) דאף על גב דמסיק הכא דהזכרת חנוכה רשות בברכת המזון, מכל מקום כיון דנהוג כולי עלמא להזכיר וגם בירך על מנת להזכיר שוויה עליו כחובה וחוזר. ויעוין **בב"ח** ריש סימן תרפ"ב שהקשה כמה קושיות וסתירות בדברי **הראב"י**, והסיק דדעת **הראב"י** לחלק בין תפילה לברכת המזון, שבתפילה אין מחזירין אותו אבל בברכת המזון שאי אפשר בלא פת כיון שנקרא יום טוב (וכן הסיק **הב"ח** בסימן תר"ע ס"ד ד"ה והיה אומר שסעודת חנוכה הוי סעודת מצוה וחייב בפת ודלא כמהר"ם), הלכך מחזירין, כיון דנהוג כולי עלמא להזכיר וגם בירך ע"מ להזכיר, ועוד הביא מהגהות **רבי שמואל ב"ר ברוך** על **המרדכי** שחילק בין שבת חנוכה, ליתר הימים דדוקא שבת חנוכה דמחוייב בפת מצד היום (דהיינו שבת) צריך לחזור.

סא' תוס' ד"ה מזכיר בהודאה. דעל הניסים הודאה היא ולא תפילה. אבל רש"י פי' דהא כולה מילתא דחנוכה עיקרה להודאה ניתקנה. כל' דלרש"י הטעם משום **סיבת** התקנה וענינה, ולתוס' משום הנוסח שלמעשה הוא **נוסח** של הודאה. ונראה דאולי רש"י ותוס' לשיטתם באבעיא מהו להזכיר בברהמ"ז, דרש"י מפרש דבתפילה פשיטא משום דלהלל והודאה נקבעו לפרסומי ניסא, ותוס' פי' משום דבתפילה ודאי שייך פירסומי ניסא, ואפשר דתוס' פליגי וס"ל דאין על הניסים משום הלל והודאה אלא לפירסומי ניסא בלבד, ואולי גם כאן לשיטתם (א.ג.).

סב' גמ', או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מזכירינן. והקשה **המלא הרועים** מה ענין עשיית מלאכה להזכרה, ותירץ דאפשר כיון דאין אסור מלאכה חיישינן משום ביטול מלאכה, וצוין לתוס' ד"ה או דילמא וכו', ונראה דכוונתו למה שכתב תוס' בסה"ד דמה שלא עושים מלאכה משום מנהג בעלמא. ולפי מש"כ דכל הענין שחששו משום ביטול מלאכה לעם, אם כן מה לי אם זה מעיקר הדין או מנהג בעלמא דמכל מקום חיישי לביטול מלאכה.

סג' גמ', ימים שיש בהם קרבן מוסף וכו' ערבית ושחרית ומנחה מתפלל י"ח. וצריך ביאור מה בא להשמיענו שמתפללים שמונה עשרה. וביאר **הריטב"א** דאתי לאשמועינן, דדוקא בתפילות אלו מתפלל שמונה עשרה מה שאין כן במוסף דמתפלל ז' ברכות,

ובתוס' פירש שראה שהיו רגילים הבעל והאשה ולכן אמר תרי גברי מה שאין כן לקמן שרק האשה היתה רגילה. ובר"ן כתב שכאן ראה גם נר חנוכה וגם נר שבת לכן אמר תרי גברי, מה שאין כן לקמן שראה רק נר שבת, ומדהביא הר"ן גם פי' תוס' ברור דאין לפרש התוס' כהר"ן, אלא דהבעל והאשה הדליקו נר שבת, **והיעב"ץ** כתב שגירסת התוס' היא חזא דהו"ו "רגילי" והיינו לשון רבים, וגירסת הר"ן דהוה "רגיל" לשון יחיד, ועוד גרס הר"ן כאן "שרגי" לשון רבים ולקמן שרגא לשון יחיד, והיינו כאן שבת וחנוכה ולקמן רק שבת. ועיין **בחכמת מנוח** שכתב שהכא הדליקו שניהם כנגד זכור וכנגד שמור ולקמן הדליק רק אחד. ו**בביאור דברי התוס'** שהדליקו גם הבעל וגם האשה צריך ביאור באיזה אופן הוה ומה המעלה בזה, עיין **שו"ע** סימן רס"ג ס"ג שהנשים מוזהרות בו יותר, וכתב **הפרי מגדים** (סק"ו) שאם יש לו הרבה נרות יכולין כל אחד לקיים המצוה, ובסברא זו אפשר לבאר דעת תוס', ועוד אפשר לבארם עפ"י מה שכתב **השו"ע** שם ס"ו, דמי שהוא אצל אשתו אין צריך להדליק בחדרו ולברך וכו', וכתב **המגן אברהם** שם ס"ק י"ד (והביאו **המשנה ברורה** ס"ק ל"א) דכשישי לו חדר מיוחד צריך להדליק, אבל לא יברך לפי שאשתו מברכת בשבילו, וגם דברי התוס' אפשר לבארם בכחאי גוונא, (א.ל.) **ובחינושי הרא"מ הורביץ** כתב דרב הונא לטעמיה לקמן קיט. דהוה מדליק שרגא וכתב שודאי גם אשתו היתה מדליקה, וע"כ סבירא ליה שיש מעליותא ששניהם ידליקו.

נח' גמ', ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. **רש"י** מבאר דאיירי בנר של שבת, אולם **הריטב"א** כתב שלא יקדים קודם תחלת השקיעה בעוד שהשמש בעולם ושלא יאחר מיד לאחר השקיעה ומצותה שידליק מיד "לאחר השקיעה", ולכאורה צ"ל דהריטב"א למד דאיירי בנר חנוכה, וכן מפורש **במגיד משנה** פ"ד מהל' חנוכה ה"ה על מה שכתב **הרמב"ם** שם לא מאחרין ולא מקדימין, וכתב המגיד משנה שיצא לו דין זה מגמרא דידן והוא מפרשה בנר חנוכה בלבד, **ובאבן האזל** שם (פ"ד מחנוכה ה"ה) כתב דמה שהכריח את הרמב"ם לפרש דאיירי בנר חנוכה ולא פירש כפשוטו בשבת, הוא מהגמ' בברכות כ"ז ע"א דרב צלי של שבת בערב שבת והיינו דמותר לאקדומי, (וכבר הקשה שם התוס' בד"ה דרב וכו' מגמרא דידן ותירץ דגמרא דידן איירי כשאינו מקבל עליו שבת מיד.) והקשה שם איך אפשר לפרש הגמרא בנר חנוכה, הא המעשה כאן מפורש בנר שבת מהא דרב יוסף אמר לה לאשתו, הא דלא ימיש עמוד הענן וכו', ותירץ האבן האזל דאיירי בשבת חנוכה וכשיטת **הבה"ג** (המובא בר"ן) שנר חנוכה קדים לשל שבת כיון שכשמדליק הוא קבלת שבת, ולכן איחרה נר שבת כדי להדליק נר חנוכה לאחר השקיעה, ועל הא אמר לה לא ימיש דאין לאחר נר שבת ושוב סבר להקדים נר שבת ולהקדים יותר נר חנוכה ועל זה אמר לה ההוא סבא דאין מקדימין ואין מאחרין נר חנוכה.

דף כ"ד ע"א

נט' גמ', מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון. הקשה החשק

יונה דגם לדעת הרי"ף (באות דלעיל) שיצא דמוכיר גם ראש חודש בהפטרה דשבת במנחה, מכל מקום אינו חותם בשל ראש חודש כלל, אלא אומר בה מעין המאורע וחותרם בשל שבת לבד, כיון שאפילו בשלוש תפילות הקבועות בראש חודש לא חותם בראש חודש אלא רק מזכיר בעבודה מעין המאורע, ולא יהיה יפה כח הפטרת ראש חודש דליתא אלא בשביל שבת, אבל המפטיר בנביא במנחה ביוה"כ שחל בשבת חותם אף בשל שבת כדרך שחותם בהפטרת שחרית.

טט) גמ', מ"ט לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב וכו' עיין תוס' ד"ה לפי דלשיטת הר"י היינו דגורו חכמים תרומה אתו קדשים דהוו דאורייתא, ולפ"ז ביאר הריטב"א (החדשים) דמאי טעמא הכא אינו בתורת שאלה, אלא דרך פירוש בניחותא, דאמר הרי אמרנו דטעמא דאין מדליקין בשמן וכו' משום דאין שורפין קדשים מדאורייתא, ומה"מ דאין שורפין קדשים, דהא לא שייך לשאול מה"מ דאין מדליקין בשמן שריפה דהא מדאורייתא שרי.

ע) גמ', בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו. וכתב התוס' ד"ה בקר שני, דבקר שני דוקא דאין שורפין קדשים בלילה כשלמים, וכ"כ הרשב"א והביא ירושלמי שכתב כן. אולם הרמב"ן כתב ששורפים גם בלילה של מוצאי יום טוב, וביאר הדרשא של בקר שני ששרפו בלילה עד בקר שני קודם שתלכו מירושלים, וכך פי' את המשך הפסוק ופנית בבוקר וגו'. וכ"כ הריטב"א בשם יש מתרצים, (גם הרמב"ן והריטב"א הביאו את הירושלמי הנ"ל), והרשב"א וביתר ביאור ברמב"ן דייקו מרש"י ד"ה בקר שני, שאין לשרוף בלילה דכתב עד בוקר שני המתינו. ועיין בנודע ביהודה תנינא סימן צ"ו שהביא דהרמב"ם פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ד וה"ה, לגבי הא דאין נשרפין אלא ביום כתב רק פגול ונותר, ולגבי דאין נשרפין ביום טוב השווה להם טמא, ומשום הכי דייק דסבירא ליה להרמב"ם דקדשים טמאים אפשר לשרוף גם בלילה, אולם הביא מהתורת כהנים צו פרשה ד' אות ט"ו, דיליף בנין אב דבכל הנשרפין בעינן דוקא יום. והמנחת חינוך מצוה קמ"ג דייק מהחינוך שם דס"ל כהרמב"ם, דכתב דנותר (ופגול) אין נשרפים בלילה, ומאידך במצוה קמ"ו בשריפת טמא סתם הדברים, משמע דאפשר לשרפו בלילה, ועוד דייק המנחת חינוך מהרמב"ם פ"ז ממעה"ק ה"ג כנ"ל, ותמה על השער המלך פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ה והנודע ביהודה הנ"ל שלא דייקו מהתם. עוד הביא המנחת חינוך מתוס' קידושין לד. ד"ה מעקה, שהקשה ר' יוסף מא"י שיהיו נשים רשאיות לשרוף קדשים ביום טוב כיון שיום טוב הווי מ"ע שהזמן גרמא, והפני יהושע שם הקשה דשריפת קדשים נמי אינה נוהגת בלילה ומ"ט לא הקשו התוס' שיהי' מותר להן לשרוף קדשים, ומקושיא זו הוכיח המנחת חינוך הנ"ל שדעת תוס' ששריפת קדשים נוהגת בלילה אלא הווי מצות עשה שהזמן גרמא, והנודע ביהודה שם בסוף הסימן יישב דעת הרמב"ם מהקו' מהירושלמי והתורת כהנים, דסבירא ליה להרמב"ם שתרומה איקרי קודש ודינה כקודש, ואם קדשים טמאים נשרפים רק בלילה ה"ה תרומה טמאה, מאי טעמא אסר רבה לעיל דף כג: להדליק

וסיים הריטב"א ודלא כירושלמי שאמר דמוסף ראש חודש שמונה עשרה. ועיין בתוס' ברכות כא: שהביא דברי הירושלמי והביא שם ב' מקורות למנהגינו דלא כהירושלמי, ועוד כתב וביירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא וכו'. ועוד יעוין ברא"ש בברכות פ"ג סימן י"ח שהאריך בדברי הירושלמי הנ"ל והביא להוכיח דלא כהירושלמי מגמרא דידן, וכמוש"כ לעיל.

סד) תוס' ד"ה תעניות ומעמדות וכו', וקשה לר"י אם כן איך לזה אדם וכו'. וכתב החתם סופר דלולי דברי תוס' היה מפרש שדברי הגאונים שביטלו מלומר עננו זה גופא מכח הגמרא לעיל יא, דאמר ליזוף מר וליפרע, ואיך אפשר ללוות אחרי שכבר התפלל תפילת תענית אלא בהכרח שכבר בימי האמוראים ביטלו תפילה זו שמא ימצא שקרן שכבר נחלשו הדורות, אבל בזמן התנאים שהיו בעלי כח ובריאם לא חששו לחולשא.

סה) גמ', אלא להא דמיא וכו' יום טוב וכו' שאלמלא שבת אין נביא במנחה. רש"י הביא מתשו' הגאונים שהיו רגילים לקרות בנביא בשבת במנחה, והקשו התוס' בד"ה שאלמלא, מהמשנה במגילה כא. דאין מפטירין בנביא, ואוקמי דאירי בכתובים, וכן כתבו במגילה, ועיין ברש"י שם במגילה שפי' הטעם דאין מפטירין משום דהווי סמוך לחשיכה משום שהיו מאריכין לדרוש ומשום טרחא דצבורא לא הפטירו. ולהאי טעמא לא שייך לחלק בין נביאים לכתובים וצ"ע דהתוס' הביאו מלקמן דף קטז: שהיו קוראים בכתובים. ועיין בבעל המאור שהביא מרב האי גאון וכן איתא בריטב"א מגילה שם, דהמשנה התם כוונתה דאין איסור לקרא הפטרה, אלא דאין חייבין והכל תלוי במנהג ואזיל כשיטת רש"י, עוד הביא הבעל המאור דיש שהגיהו מחמת קושיא זו יום הכיפורים שחל להיות בשבת וכתב דהיא טעות וכנ"ל. והראב"ה סימן תקע"ה תירץ בדוחק דהאי מפטיר היינו דרשה בעלמא.

סו) תוס' ד"ה אלא להא דמיא וכו' ותירץ ר"י דחדא מכלל חבירתה איתמר. והמהרי"ט בחי' הקשה, דעדיין קשה על האמוראים שאמרו משמיה דרב מ"ט בעי להשמיע הא דראש חודש ותירץ דמעשה כי הוה בראש חודש הוה, ועל האי מעשה אמרה רב, והמ"ד שרב אמר דין זה על יום טוב הכי אמרה, דחזיתיה לדעתיה דרב דלאו דוקא ראש חודש ומשום דליכא נביא כלל, אלא אפילו איתיה כגון ביום טוב שחל בשבת.

דף כ"ד ע"ב

סז) גמ', ולית הלכתא ככל הני שמעתא. וברש"י כתב רב הונא ורב יהודה ורב גידל ורב אחדבוי וכו' ובתוס' כתב דאין למנות דרב גידל דאפילו ריב"ל מודה וכו', ודעת הרמב"ם פ"ב מהל' תפילה וכן הרי"ף כרש"י דלית הלכתא כרב גידל מהא דריב"ל, וביאר הרא"ש סברתו מכמה טעמים א. מדסתם הש"ס ולית הלכתא "ככל הני". ב. דסברת אביי עיקר שמדמי להו אהדדי ולא כדדחי ליה הש"ס. ג. דמסתבר דהני תרי מימרי דרב לא פליגי אהדדי והיינו כאביי שלא פליגי ולא כדדחי הש"ס דלפ"ז פליגי אהדדי.

סח) גמ', ולית הלכתא וכו' אלא כריב"ל. וכתב הר"ן בשם רבינו

תשובתו של רבא בהא, דלא הוי ליה למימר אלא משום דרבי ינאי א"נ משום דר' אליעזר, וצ"ע. וכתב הפני יהושע, דטרם שנדפסו חידושי הרשב"א נשאל בזה, והי' רגיל לתרץ בילדותו דאי לאו טעמא דמצוה לשרוף לא הוי מוקמינן הנך קראי דבסמוך להתיר תרומה טמאה בהנאה, אפילו להדלקת הנר ולהסיקו תחת תבשילו שהן הנאה של כילוי, אלא הו"א דוקא בהנאה שאינה של כילוי כדאשכחן נמי לענין טבל דהנאה של כילוי אסורה, והנאה שאינה של כילוי שרי, ומש"ה הוצרך רב לאתויי האי טעמא דכשם שמצוה לשרוף וא"כ על כרחך הא דכתיב לך שלך תהא היינו דרך ביעור כגון הסקה והדלקה, אלא שנתקשה לאמר כן, משום דמשמע דמה שמחלקין התוספות לקמן להחמיר בהנאה של כילוי יותר משאינו של כילוי היינו מדרבנן, מ"מ ממה שכתבו התוס' כאן בשמעתין משמע, דאדרבה בהנאה שאינה של כילוי שייך לאסור טפי כדאשכחן בערלה דאף על גב דאסורין בהנאה אפ"ה מותר ליהנות בהן בשעת ביעור דהיינו הנאה של כילוי. ועוד כתב לדחות תי' זה עי"ש, לכך פי' דהא דאיצטרך רב לטעמא דכשם שמצוה לשרוף, היינו משום דבטעמא דכתיב לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך לא סגי, דא"כ תקשי להיפך ביו"ט מ"ט אסור הא הו"ל לצורך היום לגמרי כמו שהקשו התוס' לעיל, דמאי גרע משאר הדלקות מה שאין כן לטעמא דמצוה לשרוף אתי שפיר כמוי שתירץ ריב"א לעיל דודאי מיגרע גרע כיון שעיקר הדלקה היא צורך גבוה כו' ע"ש, וכ"ש לשיטת רש"י שכתב בפסחים ובביצה דאפילו לתתו לכלבו אסור מהאי טעמא גופא דרחמנא אחשביה כיון שמצותו לשורפו ולבערו מן העולם.

עו) גמ', ומה ראית וכו'. כתב הריטב"א (החדשים) שקושיא זו של ומה ראית סמכה על המשך הגמרא שתרומה עדיפא שכן מחפ"ז, וא"כ עדיף להחמיר בתרומה ולדרוש ממנו להקל בקודש, ואורחא דתלמודא הוא שמקשה סתם ואחר כך מפרש.

עז) גמ', שכן סימן פנ"ק עכ"ס. והקשו התוס' ועוד ראשונים אמאי לא החשיבה הגמרא גם הא דמחוסר כיפורים מותר בתרומה ואסור בקדשים, ותוס' נשאר בזה בתימה, אולם הריטב"א (החדשים) ובחידושי הר"ן כתבו שדין זה עצמו נלמד בגמרא יבמות שם מפנ"ק עכ"ס ולכן אי אפשר להביאו הכא וכן תירץ תוס' יבמות עג: ד"ה שכן וכו'. (הובא על הגליון).

עח) רש"י ד"ה מחפ"ז. מיתה בידי שמים לזר האוכלה "או כהן טמא". ותמהו הראשונים (ריטב"א (החדשים) חידושי הר"ן תוס' הרא"ש רמב"ן) על מה שכתב רש"י דכהן טמא דאיתא בהא מיתה בתרומה, והרי דבר זה בקודש יותר חמור דטמא האוכלו בכרת, ולכן פירשו כלשון ראשון של רש"י שיש מיתה לזר האוכלה ואף על פי שזה הו' של מחפ"ז כמבואר בגמרא "ואסרה לזרים", מ"מ יש בזה חומרא בעצם האיסור לזרים, וחומרא נוספת בעונש מיתה לזר האוכל, דבקודש מצינו דמותר לזרים כגון שלמים שהבעלים אוכלים. [ואולי אפשר ליישב קושיית הראשונים שבאמת יש חומרא במיתה יותר מכרת עפ"י הפי' הראשון בתוס' ד"ה כרת שמיתה היינו בלי עון אחר ובכרת אפ"ל שמצדדים עון אחר.

שמן שריפה רק בשבת שמא יטה, הרי גם בחול בלילה אם יטה עובר על איסור שריפת תרומה בלילה, ועל כרחך דסבר רבה שאין בזה איסור יעוין שם.

עא) תוס' ד"ה לפי שאין שורפין וכו' ולא אמרינן מתוך וכו' אבל צריך שיהא קצת צורך. וכתב הפני יהושע דבהא נחלקו רש"י ותוס' דבביצה יב. תוס' ד"ה ה"ג רש"י וכו', הביאו בשם רש"י דלמאן דס"ל מתוך, הותרה אף שלא לצורך כלל, ואינהו פליגי וסברי דבעינן צורך קצת, ורצה הפני יהושע לדייק מרש"י דידן ד"ה מנהני מילי, שכתב ליתי עשה ולידחי לא תעשה, דהוי לא תעשה ולא אמרינן שמחמת ה"מתוך" מותר לגמרי, אולם דחה דיוק זה וכתב, דרש"י הוצרך לכתוב זאת משום דמבואר בפסחים ה. דרבי עקיבא לית ליה מתוך, וכן בביצה יב. משמע דלרבה אפילו ב"ה לית להו מתוך. ולשיטתם ודאי נשאר הלא תעשה.

עב) גמ', עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת. וכתב הרשב"א דהא דמבואר ביומא מו. שהיו מקריבין בשבת אברי חול שניתותו ועושה להן מערכה בפני עצמן, ולר"ה מקריבין במערכה הגדולה, היינו דוקא באיברים שמשלה בהן האור מאמש שכבר נעשו לחמו של מזבח, והוו כקרבן היום שדחו שבת מ"במועדו" ועיין עוד ברש"י ד"ה עולת חודש שכתב דאי לא הוקטרו מבעוד יום אין מעלין אותו.

עג) תוס' ד"ה ולא מילה וכו' וקשה בפרק ר"א דמילה וכו'. וכתב החתם סופר דהגמ' לקמן איירי גבי שבת וודאי ששבת יותר חמורה מצרעת דאית בה עונשים ואזהרות הרבה, הלכך אמרי' דמכל מקום מה שצרעת דוחה עבודה היינו משום דגברא לא חזי ואי אפשר להחשיבו בתור חומרא יותר משבת, אבל הכא גבי יום טוב ששווה לצרעת דשניהם עשה ול"ת, שייך שפיר להחשיב צרעת יותר חמורה משום שדוחה עבודה ועי"ש עוד שהאריך.

דף כ"ה ע"א

עד) גמ', כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת. ברש"י כתב דדמיא וכו' ועוד משום תקלה, ובתוס' הקשו להאי טעמא מ"ט בעי דוקא שריפה, והם פי' או מדרבנן דדמיא לקודש, א"נ מדאורייתא מדאיכרי קודש, [ונראה לבאר כוונתם למה שכתב הריטב"א כאן וכן לעיל כג: דילפינן בפסחים כד. מקרא דויקרא ו. "בקודש באש תשרף" שכל שפסולה בקודש ישרף, ולכאורה הבין הריטב"א דגם דבר הנקרא קודש נכלל בהאי דרשא.]. ועוד יעוין בריטב"א שהוכיח דהוי מדאורייתא מלשון הגמרא אמרה "תורה" בשעת ביעורה וכו', [ויעיין ברש"י לעיל כג: ד"ה שמצוה וכו' דכתב רק הטעם של תקלה, ואולי אפשר לדייק לפ"ז דדעתו, דעיקר המצוה הוא משום תקלה, ומכל מקום דנוה דוקא בשריפה ולא בביעור אחר משום דדמיא לקודש, אבל אין מה שדמיא לקודש סיבה בפני עצמה להצריך ביעור, ואולי כך גם כוונת התוס', אבל ע"פ לשון הרשב"א שהביא דברי מתוס' אין לפרש כן א.ל.].

עה) גמ', אמר רב כשם שמצוה וכו' מדרב נחמן וכו' ואב"א מדרבי אבהו. הרשב"א כתב וז"ל אמר רבא כשם שמצוה לשרוף את הקדשים כך מצוה לשרוף את התרומה, לא ידעתי מההיתר

א.ל.א.

לכל צרכיו אלא להסקה בלבד, ומדאיצטריך למעוטי ע"כ דשריא בהנאה.

פג) תוס' ד"ה מתוך שריחו רע. כתב התוס' דנפט אין ריחו רע כמו עטרן וכן כתב הריטב"א (החדשים). אולם הרמב"ן כתב עפ"י מה שהקשה הירושלמי מאי שנא עטרן מקרבי דגים שמדליקין שגם הם ריחן רע. ותירץ דעטרן בין דולק בין כבוי ריחו רע, מה שאין כן קרבי דגים ריחן רע רק אחרי שכבו, ועפ"י כתב הרמב"ן שנפט מסריח רק כשמנענעו שהרי החנווני אעפ"י שיש לו נפט בחנות אין מפריע לו, ורק כשבא למדוד אומר לו מדוד בעצמך (כמו שהביא תוס' מיומא לט.).

פד) גמ', הדלקת נר בשבת חובה. וכתבו תוס' דהיינו במקום סעודה. והקרבן נתנאל (אות ו') הביא מהמהרש"ל שלמד מכאן שבקיץ יש לעשות נרות ארוכות שידלקו עד הלילה ואי לא, הוי ברכה לבטלה. וכן הביא התפארת שמואל (אות יד.) ממהר"י ומהר"ל. ועוד כתב הקרבן נתנאל שאף שאין צריך לסעוד במקום הנר דשרגא בטיהרא מאי מהני, [והיינו כשאוכלים בעוד היום גדול וא"כ אינו מקיים מצות עונג בזמן הסעודה דלא מהני ליה]. מכל מקום צריך שידלק עד הלילה שיהיה לו בזה איזה הנאה שלא יכשל בעץ או באבן.

פה) גמ', רחיצת ידים ורגלים בחמין וכו' רשות. באליהו רבא סימן ר"ס ס"ק ג' כתב לבאר דרב אתי לאפוקי מהא דסנהדרין ק"א ע"א, דרב חזייה לרב כהנא דהוה קא חייף רישיה ואמר לו לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליו, ואתי הכא לומר שבערב שבת עכ"פ יש לו רשות לזה ולא שייך בזה האיסור דאיתא בסנהדרין, [וברש"י שם סנהדרין פירש שהאיסור הוא משום ביטול תורה] ובביאור הלכה סימן ר"ס ד"ה מצוה, הוכיח ממעשה דר"י בר אלעאי דהכא שאפילו מי שתורתו אומנותו יש לו לבטל כדי לקיים רחיצה בחמין, אולם כתב דבמעשה דהכא חזינן דדוקא פניו ידיו ורגליו.

פו) גמ', ואני אומר מצוה וכו'. באליהו רבא סימן ר"ס ס"ק א' הביא מהראב"ן סימן שמ"ג שפי' דהיינו מצוה לשמוע דברי חכמים. ובדרכי משה שם ס"ק א' הביא מאור זרוע הל' ער"ש סימן ז' דמקבל שכר אם מקיימה, אבל לא נענש אם לא מקיימה, אם כן פירש מצוה ולא חובה.

פז) גמ', כך היה מנהגו של ר' יהודה ברבי אלעאי וכו' פניו ידיו ורגליו. ובשו"ע סימן ר"ס א' פסק שמצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו, והרמ"א שם הוסיף בשם הטור שמצוה לרחוץ כל גופו ורק אם אי אפשר ירחץ פניו ידיו ורגליו, ובאליהו רבא שם ס"ק א' הקשה על שיטת הטור [וכן בקיצור פסקי הרא"ש פ"ב ס"ח] שמצוה לרחוץ כל הגוף, מר' יהודה בר אלעאי שהיה רוחץ רק פניו ידיו ורגליו ואיך לא קיים מצות רחיצת כל גופו, והביא מהראב"ן סימן שמ"ג דלר' יהודה בר אלעאי שלא היה מרחץ, והאליהו רבא כתב דהוא דוחק, ועוד דייק לפקפק בדין זה מכמה מקומות. ומחמת זה כתב הביאור הלכה שם ד"ה כל גופו שאם יש בבית המרחץ רק מעט מים, מוטב שירחוץ בהם פניו ידיו ורגליו שהוא מבואר בגמרא

עט) רש"י ד"ה מחפ"ז אבל קודש משעה שיש היתר לכהנים כתרומה וכו' שוב אין חומש. ובתוס' רי"ד כתב באופן אחר דקדשי מזבח אף שצריך להביא קרבן מעילה מכל מקום אין זה תשלומין דאין משלם למזבח חתיכת הבשר קודש שאכל, וכיון דליכא קרן ליכא חומש. ועל פירש"י כתב ופתרון המורה לא נ"ל כלל. [אמנם לכאורה לפירוש רש"י הרויח גם קדשי בדק הבית דהתוס' רי"ד כתב דבקדשי בדק הבית וודאי איכא חומש והחילוק בגמרא הוא רק מקדשי מזבח, ולפירש"י שכתב דאיירי בקודש שדומה לתרומה שיש היתר לכהנים וממילא לא איירי בקדשי בדק הבית שאין היתר לכהנים א.ל.א.]. ובעיקר סברת התוס' רי"ד שעל הבשר שאכל לא משלם למזבח. כתב בהערות הגר"ש הלוי נאטאנזאהן על התוס' רי"ד ששאלוהו מגמ' מעילה ט' ע"ב, איתמר הנהנה מבשר קדשי קדשים וכו' רב אמר מה שנהנה יפלו דמיו לנדבה ולוי אמר יביא דבר שכולו למזבח וכו' מאי ניהו קטורת וברא"ש שם שחייב קרן וחומש, וכתב לחלק שאף שמביא קטורת אבל למזבח אין משלם בעד חתיכת בשר שאכל. ועוד האריך שם על דרך הפלפול.

דף כ"ה ע"ב

פ) גמ', הנך נפישן. והקשה הריטב"א (החדשים) דקארי לה מאי קארי לה. ותירץ שהמקשן הבין דפיגול נותר וקרבן אינם רבותא בקודש על תרומה כיון שאינם שייכים בתרומה, וזו גם סברת האי בעית אימא, והלכך הוצרך לטעם של כרת, אמנם סברת התירוצ' הראשון דאפילו הכי הנך נפישן.

פא) גמ', תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו היא. ובתוס' ד"ה תתן וכו' הקשה אימא תתן לו ולא שאינו ראוי לו כלל, וברשב"א הוסיף שכן מצאנו בחולין קלו. גבי ראשית הגז, "תתן לו ולא לשקו" דממעטינן מזה דאין נוהג אלא ברחלים, והיינו דלפי זה המיעוט כאן דעל דבר שאינו ראוי לו לא יחול כלל שם תרומה, וכדהתם שבדבר שאינו רחלים לא חל עליו כלל ראשית הגז. וביפה עיניי' הוסיף דהוא אותו פסוק דהכא, אלא דהכא איירי ברישא דקרא "ראשית דגנך", והתם איירי בסיפיה דקרא, וא"כ יקשה דהא הכא לא דרשינן ככהאי גוונא, וכתב היפה עיניי' ד"ל דלמסקנא דהתם בחולין חזר בו מהאי דרשא. והרשב"א תירץ קושית התוס' בשם ר"ת, דהכא ע"כ א"א למעט כלל שלא יחול על דבר שאינו ראוי לו שם תרומה, דהא ילפינן ביבמות פט. בתרומות פ"ב מ"ה ובקידושין מו: שהתורם מן הטמא על הטהור הוי תרומה, הלכך דרשינן מיניה האי דרשא דמכלל דבת אורו היא.

פב) גמ', תתן לו ולא לאורו וכו'. הקשה הריטב"א (החדשים) למה דרשי' "לו ולא לאורו" אדרבה נדרוש לו ואפילו לאורו, ולכל צרכיו ולהסיקו תחת תבשילו, כדרשינן ביצה כח: לכם לכל צרכיכם, ותירץ שמה"תתן" לבד הייתי מרבה כל דבר שיש בו נתינה, והייתור של "לו" אתי לדרוש תרי תתן לו דבעינן ראוי לכל צרכיו בין לאכילה בין להסקה פרט לתרומה טמאה שאינה ראויה

מקושטת בתכשיטים, וכהא דמטה נאה וכלים נאים ומטה מוצעת וכו', [נועין חכמת מנוח דלכן החזכר כאן ת"ח כיון שעונתן מע"ש לע"ש]. והרשב"א פי' (הובא בגליון) מקושטת מל' קשוט עצמך כלומר מתוקנת והגונה במעשיה וראויה לת"ח וכדברי ר"ע בסמוך שיש לו אשה נאה במעשיה. [והנה הגר"א בספר משלי (א, ט) כתב שבימי המשנה נהגו לעשות תכשיטין לנשים לפי מעשיהם, ולבעלת שכל עשו תכשיט לראש, ולבעלת מעשים טובים עשו תכשיט לצואר, דהיינו שרשרת שיש בה הרבה חתיכות להראות על רבוי מעשי, ור"ע עשה לאשתו שהיתה בעלת דרגה מיוחדת עיר של זהב ור"ג לא עשה כן לאשתו כי לא עשתה כאשת ר"ע, ולפי זה אפשר לבאר "דאשה מוקשטת לת"ח" היינו מקושטת כפשוטו בתכשיטים שהוא סימן שהיא מקושטת במעשים טובים (י.ר.).].

צ' גמ', בית הכסא סמוך לשולחנו. ופי' הרשב"א שהסמוך כאן אינו במקום אלא בזמן, וכדתנן ביומא כ. או סמוך לו בין מלפניו מלאחריו. בין

בהדיא [ונראה דכוונתו שזה עדיף מצונן כל גופו], ויעוין בביאור הגר"א שם סק"א שציין על מה שכתב הרמ"א כל גופו, את המשך הגמרא דילפינן "מנשיתי טובה" וכו' ועיין בשער הציון שם אות ד' שהבין שדברי הגר"א הנ"ל באים לבאר דין השו"ע שצריך דוקא חמין, והיינו דסתם מרחץ הוא חמין [וצ"ע שהדיבור המתחיל בביאור הגר"א הוא על דברי הרמ"א כל גופו ולא על דברי השו"ע בחמין, ואולי כוונתו למה שאמר ר' ירמיה שהיינו בית המרחץ והבין שבית המרחץ הוא דווקא כל גופו. א.ל.].

פח) גמ', בחמין. ובביאור הלכה סימן ר"ס ד"ה בחמין כתב שבצונן בודאי לא יצא המצוה והסתפק בפושרין אם הוי בכלל חמין, ועוד כתב שם שאם לאחר שנשתטף בצונן נתחמם היטיב ע"י הבל הזיעה שהעלה על עצמו לכאורה הוא בכלל רחיצה בחמין, ורצה להביא ראיה מהא דסימן שכ"ו ס"ד אסור לעשות כן בשבת דהוי כרוחץ כל גופו בחמין, אך דחאה משום אפשר דהתם הוי להחמיר ולא נילף להכא להקל.

פט) גמ', ואשה מקושטת לתלמידי חכמים. בפשוטו הכוונה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היוממי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היוממי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>